

Specifičnosti obiteljske medijacije za različite vrste i faze razvoda braka s malodobnom djecom

Višić, Jelena

Postgraduate specialist thesis / Završni specijalistički

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:427842>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-12**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA

Jelena Višić

**Specifičnosti obiteljske medijacije za različite
vrste i faze razvoda braka s malodobnom
djecom**

Završni specijalistički rad

Zagreb, 2023.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

**PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA**

Jelena Višić

**Specifičnosti obiteljske medijacije za različite
vrste i faze razvoda braka s malodobnom
djecom**

Završni specijalistički rad

Mentor: Prof.dr.sc. Marina Ajduković

Zagreb, 2023.

Sadržaj

1.	Uvod.....	6
2.	Obiteljska medijacija – određenje i pretpostavke.....	8
3.	Razvod braka i roditeljstvo	16
3.1.	Vrste razvoda braka	25
3.1.1.	Razvod kao sklapanje posla	26
-	Prikaz slučaja	27
3.1.2.	Prijateljski razvod	28
-	Prikaz slučaja	28
3.1.3.	Visokokonfliktni razvod.....	29
-	Prikaz slučaja	30
3.2.	Razina sukoba roditelja prije, tijekom i nakon razvoda braka	32
-	Prikaz slučaja	38
3.3.	Razvod kao trauma	44
-	Prikaz slučaja	48
4.	Zaključak	52
5.	Literatura	56

Specifičnosti obiteljske medijacije za različite vrste i faze razvoda braka s malodobnom djecom

Sažetak: *Ovaj rad nudi osvrt na uređenje obiteljske medijacije u Republici Hrvatskoj te na provođenje obiteljske medijacije u praksi u odnosu na Splitsko-dalmatinsku županiju. Obzirom da članak 334 Obiteljskog zakona navodi da se obiteljska medijacija može provoditi prije pokretanja sudskog postupka, za vrijeme njegovog trajanja ili nakon završetka sudskog postupka, ovim radom pokušat će se dati odgovor na pitanje koja je od tih opcija bolja. Naime, očekivano je da će isti ljudi u različitim fazama procesa razvoda braka i vlastitog međusobnog sukoba na drugačiji način reagirati na postupak obiteljske medijacije koji će onda, ovisno o situaciji, biti više ili manje uspješan. Sve navedeno će biti popraćeno primjerima iz prakse koji navedeno očekivanje i potvrđuju.*

Zaključno, opisuje se uloga stručnjaka u provođenju obiteljske medijacije, s naglaskom na stručnjake unutar sustava socijalne skrbi, te njihova edukacija o važnosti i mogućnostima obiteljske medijacije u radu s obiteljima kroz sve faze razvoda braka sa malodobnom djecom.

Ključne riječi: razvod braka, razina sukoba, obiteljska medijacija, edukacija stručnjaka

Specifics of family mediation for different types and stages of divorce with underage children

Abstract: *This paper offers a review of the regulation of family mediation in the Republic of Croatia and the implementation of family mediation in practice in relation to the Split-Dalmatia County. Given that Article 334 of the Family Law states that family mediation may be conducted before, during or after a court proceeding, this paper will attempt to answer the question which of these options is better. Namely, it is expected that the same people in different stages of the divorce process and their own conflict with each other will react differently to the family mediation process, which will then, depending on the situation, be more or less successful. All of the above will be accompanied by practical examples.*

In conclusion, the role of experts in conducting family mediation is described, with emphasis on experts within the social welfare system, and their education on the importance and possibilities of family mediation in working with families through all stages of divorce with minor children.

Key words: divorce, level of conflict, family mediation, education of experts

Izjava o autorstvu rada

Ovime potvrđujem da sam osobno napisala rad:

Specifičnosti obiteljske medijacije za različite vrste i faze razvoda braka s malodobnom djecom

i da sam njegova autorica.

Svi dijelovi rada, nalazi ili ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima (bilo da su u pitanju mrežni izvori, udžbenici, knjige, znanstveni, stručni ili popularni članci) u radu su jasno označeni kao takvi te adekvatno navedeni u popisu literature.

Ime i prezime: Jelena Višić

Datum: svibanj 2022.

1. UVOD

Obiteljskim zakonom Republike Hrvatske određeno je da brak prestaje smrću bračnog druga, proglašenjem nestalog bračnog druga umrlim, poništajem ili razvodom (ObZ, čl.47,st.1.), a dodatno se navodi kako brak prestaje poništajem ili razvodom kad odluka suda o poništaju ili razvodu braka postane pravomoćna (ObZ, čl.47, st.2.). Također, Obiteljski zakon jasno navodi u članku 51 da će sud razvesti brak ako oba bračna druga predlažu razvod braka na temelju sporazuma, ako utvrdi da su bračni odnosi teško i trajno poremećeni ili ako je od prestanka bračne zajednice protekla godina dana (ObZ, čl.51). Ovakvim zakonskim odredbama dobiva se dojam da je razvod braka relativno jednostavan ili barem jasan postupak što je u stvarnosti vrlo daleko od istine. Razvod braka je najčešće težak i mukotrpan proces koji značajno utječe na supružnike, njihovu djecu, ali i članove šire obitelji. Stručne osobe Centara za socijalnu skrb zaposlene na poslovima obiteljsko pravne zaštite mogu posvjedočiti o tome da je danas izrazito velik broj parova čiji razvod braka traje godinama, nerijetko do punoljetnosti zajedničke djece.

Posljedice takvih razvoda braka su brojne i dalekosežne za supružnike, ali i za njihovu malodobnu djecu koja se nalaze u vrlo nezahvalnoj situaciji „između dvije vatre“ odnosno između svojih vlastitih roditelja. U slučajevima razvoda braka između supružnika koji imaju zajedničku malodobnu djecu isti su dužni prije pokretanja sudskog postupka sudjelovati u obveznom savjetovanju pri Centru za socijalnu skrb. U tom postupku moraju sastaviti Plan o zajedničkoj roditeljskoj skrbi kako bi se mogli sporazumno razvesti (ObZ, čl.54). Ukoliko supružnici ne sastave navedeni plan dužni su pristupiti prvom sastanku obiteljske medijacije, a onaj supružnik koji ne bi pristupio navedenom prvom sastanku ne može podnijeti tužbu za razvod braka. Ovakvo uređenje obiteljske medijacije u Obiteljskom zakonu direktno prisiljava bračne parove na sudjelovanje u postupku te se time kosi sa osnovnim načelima obiteljske medijacije. Naime, osnovna načela obiteljske medijacije su dobrovoljnost, povjerljivost, nepristranost i neutralnost medijatora te odlučivanje koje počiva na sudionicima medijacije. Iz ovoga proizlazi da se prethodno

navedenim određenjem Obiteljskog zakona ne poštuje jedno od najvažnijih načela, načelo dobrovoljnosti. Različiti autori na različite načine objašnjavaju zašto je ipak dobro da je prvi medijacijski susret obavezan, o čemu će biti riječ nešto kasnije u radu. Ono što se rjeđe spominje jest činjenica da mnogi ljudi koji su u bolnom procesu razvoda braka često u taj proces ulaze ljutiti, puni zamjeranja i negativnih emocija što značajno utječe i na njihovo ponašanje. U Hrvatskom zavodu za socijalni rad smo svjedoci kako brojni supružnici žele napakostiti primjerice inicijatoru razvoda tako da otežaju sam proces razvoda što je više moguće. Pritom naravno ne uzimaju u obzir što će takvo njihovo ponašanje učiniti i njima samima, a kamoli njihovoj djeci koja u svemu tome najviše pate. Nerijetko se događa da se ljudi tek nakon dugog perioda svađanja, prepirki i sudskih ročišta ipak odluče na neku vrstu dogovora jer shvate kako litigacija predugo traje, preskupa je i iscrpljujuća za sve sudionike. Isto tako postoje slučajevi kada se supružnici „prebrzo“ razvedu jer se „samo žele riješiti toga“ ili ih muči grižnja savjesti pa pristanu na bilo kakav dogovor koji i na sudu potvrde, a kasnije shvate da su vrlo nezadovoljni i svejedno krenu u sudski postupak radi izmjene postojeće odluke. Svakako, svaki razvod braka je priča za sebe i niti jedna od tih priča nije ista kao prethodna. S obzirom na to teško je pomisliti da bi određenje obiteljske medijacije kako ga predviđa Obiteljski zakon Republike Hrvatske bilo primijenjivo u svim slučajevima razvoda braka. Dapače, obiteljsku medijaciju vrlo često uopće nije moguće provoditi na samom početku razvoda braka jer su emocije vrlo izražene, razine stresa su jako visoke, a od sudionika medijacije se očekuje ono što oni tada uglavnom ne mogu dati – dobrovoljnost i suradnju. Upravo stoga će se ovim radom pokušati dati uvid u to je li zaista najbolje da se obiteljska medijacija provodi na samom početku postupka razvoda braka ili bi možda bilo svrsishodnije da se sudionike uputi na medijaciju u kasnijoj fazi razvoda odnosno tijekom sudskog procesa ili čak nakon donošenja odluke suda ukoliko bivši supružnici nisu zadovoljni konačnom presudom koju moraju poštovati, a s njom se ne slažu. Ovo za sobom naravno povlači i pitanje o tome koliko su uopće djelatnici sustava ili same stranke upoznati sa obiteljskom medijacijom i njezinim dobrobitima. Danas smo svjedoci kako razvod braka uglavnom provode podružnice Hrvatskog zavoda za socijalni rad i nadležni sudovi. Ovo je strankama vjerojatno malo zastrašujuće i stoga se nalaze u „obrambenom“ položaju odnosno teško im je biti

iskren u situacijama kada znaju da se sve što kažu pomno bilježi kako bi netko drugi umjesto njih donio odluke koje će utjecati na ostatak njihovog života, ali i života njihove djece. Obiteljska medijacija dopušta ljudima da u potpunosti zadrže kontrolu nad svojim životom i budućnosti što je vrlo značajno u radu s ljudima koji prolaze zaista težak period. Upravo zbog toga je važno da se sudionici u obiteljsku medijaciju uključe onda kada su barem donekle spremni surađivati ili žele riješiti svoj problem, a ne kada im to odredi Obiteljski zakon. Ovaj rad će prvo prikazati glavna obilježja obiteljske medijacije, utjecaj razvoda braka na roditeljstvo, pojašnjenje triju vrsta razvoda braka uz prikaz slučaja iz prakse te, konačno, različite razine sukoba koje utječu na proces razvoda i primjere kada je razvod zaista traumatsko iskustvo.

2. OBITELJSKA MEDIJACIJA – ODREĐENJE I PRETPOSTAVKE

Obiteljska medijacija podrazumijeva strukturirani proces rješavanja sukoba i spornih pitanja između članova obitelji uz pomoć treće osobe – obiteljskog medijatora u svrhu postizanja zajedničkog sporazuma (Breber i dr, 2014). Sveobuhvatnu definiciju medijacije dao je Kruk (1997.): *"Suradnički proces rješavanja sukoba u kojem dvjema ili većem broju strana u sukobu u pregovorima pomaže neutralna i nepristrana treća strana/osoba koja ih osnažuje da dobrovoljno postignu obostrano prihvatljiv sporazum o pitanjima u sporu. Medijator strukturira i olakšava proces u kojem strane donose zajedničke odluke i određuju rezultate/rješenja, na način koji zadovoljava interese svih uključenih u sukob/spor."* Institut obiteljske medijacije se u svijetu razvija posljednjih trideset godina, ali u hrvatskom je obiteljskom pravu prvi put uređen Obiteljskim zakonom iz 2015. godine koji je na snazi trenutno (Majstorović, 2016.). Određivanje obiteljske medijacije strukturiranim procesom je bitno jer je za njezino provođenje važno poštivati određena načela i pretpostavke bez kojih obiteljska medijacija uopće ne može biti provedena. S ciljem boljeg razumijevanja ovog rada, nužno je još jednom pojasniti koje su to pretpostavke i načela za provođenje obiteljske medijacije kako bi kroz daljnji tijek rada bilo jasnije koje su prednosti i nedostaci obiteljske medijacije u raznim fazama razvoda braka s malodobnom djecom.

Pretpostavke za provođenje medijacije su spremnost stranaka na suradnju, kompetentnost sudionika te ravnoteža moći između sudionika (Sladović Franz, 2019). Ove pretpostavke je potrebno procijeniti prije samog početka medijacije te je temeljem njih medijaciju moguće i prekinuti ukoliko tijekom medijacije iste više nisu ostvarene. Spremnost sudionika na suradnju podrazumijeva minimum interesa i želje obiju strana da pokušaju postići dogovor oko nekih važnih spornih pitanja. Ovakav stav sudionika je neophodan za provođenje obiteljske medijacije pa makar im glavna motivacija za isto bilo jednostavno izbjegavanje dugotrajnog sudskog postupka. Kompetentnost sudionika označava njihovu sposobnost da sami donose odluke koje su za njih značajne. Obiteljskim zakonom je člankom 332 određeno da se obiteljska medijacija ne provodi „ako su jedan ili oba bračna druga lišeni poslovne sposobnosti, a nisu u stanju shvatiti značenje i pravne posljedice postupka ni uz stručnu pomoć“ te ako su jedan ili oba bračna druga nesposobni za rasuđivanje. U praksi provođenja obiteljske medijacije ova je pretpostavka dio procjene samog medijatora obzirom da kompetentnost sudionika može biti ugrožena i raznim drugim psihofizičkim razlozima kao što je primjerice zloupotreba sredstava ovisnosti. Posljednja pretpostavka za provođenje medijacije je postojanje ravnoteže moći među sudionicima. Naime, ako među sudionicima postoje značajne razlike u moći, tada medijacija niti pregovaranje nisu mogući. Izvori moći mogu biti spol, znanje, kontrola financija i prihodi, emocionalni pritisak, socijalni status, odnos s djecom, vjera, obiteljska podrška, različite osobne karakteristike i slično. Uloga je medijatora da prije samog početka medijacije, ali i za vrijeme njezinog trajanja prepozna neravnotežu moći među sudionicima te poduzme aktivnosti za postizanje ravnoteže ili da prekine medijaciju ako procjeni neravnotežu koja će značajno utjecati na proces medijacije.

Iz svega prethodno navedenog je jasno da obiteljski medijator mora biti osoba s određenim kompetencijama i znanjem kako bi bila sposobna izvršiti inicijalnu procjenu sudionika medijacije te voditi daljnji postupak. Upravo zato i Obiteljski zakon u članku 331, stavak 2, određuje da je „obiteljski medijator nepristrana i posebno educirana osoba koja je upisana u registar obiteljskih medijatora“, a

Preporuka Odbora ministara Vijeća Europe br. R (98) 1 o obiteljskoj medijaciji navodi sljedećih deset načela u odnosu na medijatora i proces medijacije:

1. Medijator je nepristran.
2. Medijator je neutralan u odnosu na ishod postupka medijacije.
3. Medijator poštuje gledišta stranaka i zadržava jednakost njihovih pregovaračkih pozicija.
4. Medijator nema ovlasti strankama nametnuti rješenje.
5. Uvjeti u kojima se odvija medijacija moraju jamčiti privatnost.
6. Rasprave tijekom postupka medijacije tajne su i ne mogu se kasnije koristiti, osim u skladu s dogovorom stranaka ili u slučajevima koje predviđa nacionalno pravo.
7. Medijator u odgovarajućim slučajevima treba obavijestiti o mogućnosti korištenja usluge savjetovanja kao načina rješavanja bračnih i obiteljskih nesuglasica.
8. Medijatori posebnu pozornost trebaju posvetiti dobrobiti i najboljem interesu djeteta, poticati roditelje da se usmjere na potrebe djeteta te podsjećati roditelje na to da su upravo oni prvi pozvani štiti djetetovu dobrobit te da djecu treba informirati i savjetovati se s njima.
9. Medijator treba posvetiti posebnu pažnju u slučajevima zabilježenog nasilja u prošlosti ili opasnosti nasilja u budućnosti, kao i na učinak koji ova okolnost može imati na pregovaračke pozicije stranaka te razmotriti je li u tim okolnostima postupak medijacije primjeren.
10. Medijator treba davati pravnu informaciju, ali ne i pravni savjet. U odgovarajućim slučajevima treba obavijestiti stranke o mogućnostima savjetovanja s pravnicima i drugim stručnim osobama

Iz navedenih preporuka proizlazi upravo koliko je kompleksna uloga obiteljskog medijatora, ali i sama načela obiteljske medijacije - dobrovoljnost, povjerljivost, nepristranost i neutralnost medijatora te odlučivanje koje počiva na sudionicima medijacije.

Članak 320. Obiteljskog zakona u odnosu na postupke obiteljske medijacije navodi da je Obiteljska medijacija postupak u kojem članovi obitelji sudjeluju dobrovoljno (ObZ čl 320, st.2), ali iznimno od stavka 2, obavezan je prvi sastanak obiteljske

medijacije prije pokretanja postupka radi razvoda braka (ObZ čl.320, st.3). Dakle, članak 320, stavak 3 Obiteljskog zakona, je u suprotnosti s jednim od osnovnih načela obiteljske medijacije, načelom dobrovoljnosti. No, obzirom da obiteljska medijacija još uvijek nije prepoznata u hrvatskom društvu te je relativno nepoznata većem broju ljudi, uvođenjem obveznog prvog susreta s medijatorom prije pokretanja postupka radi razvoda braka utječe se na promicanje ideje sporazmnog rješavanja sukoba i sporova, stvaraju se organizacijski preduvjeti za njeno sustavnije i obuhvatnije provođenje te se postiže bolja „vidljivost“ obiteljske medijacije (Branica, 2019). „Kad ne bi postojala nikakva obveza stranaka glede predmedijacijskog postupka, mogućnosti njihova sudjelovanja iznimno su male, dakle ako nema „prisile“, oni bi često odabrali nepristupanje postupku. U tom bi slučaju otklonili mogućnost da ih se informira o prednostima alternativnog rješavanja spora“ (Majstorović, 2016). Nužno je razdvojiti predmedijacijski od medijacijskog postupka, a pritom prvi mora, a drugi ne smije biti obvezan. Na prvom obveznom odnosno predmedijacijskom susretu se sudionicima pojašnjavaju osnovna načela medijacije, dobiju potpune informacije o postupku te na temelju tih informacija ipak donose samostalnu odluku o tome žele li sudjelovati ili ne (Majstorović, 2016).

O dobrovoljnosti sudionika medijacije će biti riječi i kasnije u ovom radu jer je izrazito važno razumjeti da vrlo često dobrovoljnost sudionika ovisi upravo o tome u kojoj fazi razvoda braka se nalaze u trenutku kada su upućeni na obiteljsku medijaciju. Naime, Obiteljski zakon predviđa da bračni drugovi koji se žele razvesti, a imaju zajedničku malodobnu djecu, moraju pri podružnicama Hrvatskog zavoda za socijalni rad pokrenuti Obvezno savjetovanje prije razvoda braka čiji je glavni cilj stvaranje Plana o zajedničkoj roditeljskoj skrbi kojim bi se postigao dogovor o budućem životu malodobne djece nakon razvoda braka roditelja. Ukoliko takav plan nije postignut, roditelji su dužni pristupiti postupku Obiteljske medijacije s istim ciljem- postizanje dogovora. Postupku obiteljske medijacije u određenom je smislu „pridružen“ i pretpostupak – obvezno savjetovanje pa bi vrijedilo razmotriti treba li postupak pomoći obitelji biti toliko razlomljen, odnosno je li upravo fragmentiranost presumirani uzrok relativnog neuspjeha tih postupaka (Majstorović, 2016). Naime, ako se uzme u obzir kako je razvod izrazito stresan period u životu svake osobe koja

kroz takav postupak prolazi, a obično je popraćen i određenom razinom sukoba između bračnih drugova, onda je razumljivo da će sami ljudi kojima se kroz ovakve postupke nastoji pomoći tu pomoć doživljavati kao još jednu prepreku do konačnog cilja – razvod braka. Može se zaključiti da je savjetovanje zamišljeno tek kao puki pripremni i informativni postupak u odnosu na obiteljsku medijaciju pa je stoga njegovo provođenje, tako kako se sad provodi, i za stranke i za državu opterećenje te da ne dovodi do priželjkivanih učinaka (Majstorović, 2016). Također, na dobrovoljnost sudionika bi možda utjecalo i poznavanje razlike između djelatnika Hrvatskog zavoda za socijalni rad i medijatora. Naime, djelatnici Zavoda koji vode postupak obveznog savjetovanja imaju bitno drugačije polazište prema svojim korisnicima od onog koje bi trebali imati medijatori. Socijalne radnice često imaju represivnu ulogu u odnosu na korisnike, odnosno imaju mogućnost poduzimati određene radnje prema ljudima zbog kojih su ti ljudi nerijetko motivirani prešutiti informacije ili otvoreno lagati. S druge strane, medijatori imaju dužnost poštivati načelo povjerljivosti, nepristranosti i neutralnosti te nemaju nikakvu moć u odlučivanju o životima sudionika medijacije.

Načelo povjerljivosti nalaže medijatorima da se svi podaci koje saznaju tijekom procesa medijacije ne mogu prenositi ili koristiti u druge svrhe, osim ako postoji ozbiljna prijetnja životu sudionika ili druge osobe te ugroženost djeteta. Medijator obično sa sudionicima medijacije potpisuje sporazum u kojem se navodi da nema otkrivanja informacija niti jednoj osobi ili tijelu bez pisanog pristanka svih sudionika, osim u prethodno već navedenim slučajevima (Sladović Franz, 2019). Saznanja s obiteljske medijacije medijator može načelno iznositi samo u superviziji, a pritom i supervizant i supervizor moraju poštovati načelo čuvanja profesionalne tajne. Ukoliko medijator iznese što je saznao u javnosti, ta okolnost uvjetuje kazneni progon i gubitak licencije (Majstorović, 2016).

Načela nepristranosti i neutralnosti su različita, ali međusobno prožeta te neophodna za uspješno i pravilno provođenje obiteljske medijacije. Neutralnost se odnosi na nepostojanje interesa za bilo koji ishod medijacije, što uključuje i nepostojanje stvarnog ili mogućeg sukoba interesa na strani medijatora (Sladović Franz, 2019).

Očekivano je da će medijator imati svoje mišljenje, ali ga ne smije pokazati niti njime biti vođen tijekom medijacije. Od iznimne je važnosti da se medijator zna i može udaljiti od vlastite pozicije te treba napraviti otklon od polazišta da stručnjak uvijek zna što je najbolje za stranke jer to, čak i kad bi objektivno bilo točno, ne odražava smisao medijacije (Majstorović, 2016). Nepristranost znači da medijator ne smije zauzimati stranu te mora spriječiti prijetnje i manipulacije, ali u ljudskoj je prirodi, a to se odražava i u pravnom sustavu, želja da zaštitimo slabiju stranu. Stoga se medijator treba stalno podsjećati da je ishod medijacije „u rukama stranaka“ te da nije odgovornost medijatora (Majstorović, 2016). Medijator dakle treba odbiti medijaciju ako ima prethodno saznanje o sudionicima i njihovim problemima ili iskustvo rada s bilo kojim od sudionika u nekoj drugoj ulozi. Također trebaju paziti da se ne uključuju u zasebne razgovore s nekim od sudionika, osim ako je dogovoreno da će se sadržaj razgovora prenijeti i drugoj osobi te je posebnu pažnju potrebno posvetiti tome da se svakom od sudionika daje jednaka pozornost i da im se pruži jednaka podrška kada je potrebna (Sladović Franz, 2019). Dakako, medijacija ne može biti neutralna na način da medijator nema nikakvog utjecaja jer su profesionalne i osobne vrijednosti, iskustvo i stil dio medijacijskog procesa. No, medijator se mora suzdržati od isticanja svog mišljenja ili stava o tome što smatra poželjnim dogovorom. Također može informirati sudionike o sadržajima koji se tiču predmeta medijacije, ali informacije moraju biti činjenične, provjerljive i dane na neutralan način (Sladović Franz, 2019).

Posljednje načelo obiteljske medijacije odnosi se na to da su sudionici ti koji kontroliraju odlučivanje. Dakle, medijatori nemaju i ne smiju imati nikakvu moć u odlučivanju već samo pomažu sudionicima da donesu vlastitu, dobro informiranu i razmotrenu, odluku koja je prihvatljiva svim sudionicima medijacije (Sladović Franz, 2019). Medijator može sudionike informirati o, primjerice, pravnim posljedicama njihovih odluka te ih osnaživati u smjeru postizanja sporazuma, ali isto tako može i mora biti na oprezu u slučaju bilo kakvog oblika nasilja, zastrašivanja ili pritiska od strane jednog od sudionika te u raznim situacijama može i prekinuti medijaciju (Sladović Franz, 2019). Za razliku od uloge djelatnika Hrvatskog zavoda za socijalni rad, uloga medijatora se doima zaista pomažuća i osnažujuća te ne oduzima

sudionicima mogućnost da sami donesu odluku o vlastitom životu. Doduše, u postupcima obiteljske medijacije koja prethodi razvodu braka, sudionici su svjesni toga da, ako nisu u mogućnosti postići dogovor onda će odluku donijeti nadležni sud, najčešće uz pomoć upravo nadležne podružnice Zavoda. No, ne moraju strahovati od informacija koje će otkriti pred medijatorom za razliku od onoga što kažu ispred socijalnih radnika, psihologa i pravnika u podružnicama Zavoda koji sve te informacije najčešće koriste kako bi pažljivo odvagali buduće radnje u odnosu na određenu obitelj.

Dakle, medijator bi već na prvom, tzv. predmedijacijskom susretu, trebao procijeniti jesu li prethodno navedene pretpostavke obiteljske medijacije ispunjene te upoznati sudionike sa načelima koja su dužni svi poštivati, i medijator i sudionici medijacije. Također je važno sudionicima medijacije pojasniti da se medijacija razlikuje od savjetovanja, obiteljskog savjetovanja ili pravnog savjetovanja te na koji način.

Rezultati istraživanja o upotrebi medijacije navode da obiteljska medijacija poboljšava komunikaciju među članovima obitelji, smanjuje sukobe, dovodi do miroljubivih dogovora, osigurava kontinuitet osobnih kontakata između djece i roditelja, snižava socijalne i gospodarske troškove razlaza članovima obitelji i državi, te skraćuje vrijeme za rješavanje sukoba. Posebno se napominje važnost posredovanja u rješavanju sukoba koji se odnose na roditeljsku skrb te prava na susrete i druženja s djetetom, u skladu s dobrobiti djeteta (Sladović Franz, 2005). Roberts (2014.) navodi niz prednosti medijacije u rješavanju obiteljskih sukoba :

1. Odluke donose oni koji s njima trebaju živjeti, na koje se i odnose, a ne treća strana. Zadržavanje kontrole unapređuje samopoštovanje i dignitet članova obitelji.
2. Samostalno donošenje odluka povećava vjerojatnost ostvarivanja sporazuma (skrbništvo nad djecom, financijska podrška i roditeljski plan imaju veću vjerojatnost održavanja ako su zajedno osmišljeni). Čak i kada se ne postigne sporazum, medijacija je korisna jer osigurava bolje uvjete komunikacije i povećava međusobno razumijevanje.

3. Obiteljsko posredovanje "briše" granice između pravnih, emocionalnih i praktičnih aspekata sukoba. Cilj medijacije je racionalno donošenje odluka uzimajući u obzir cjelokupne potrebe osoba.
4. Razvijanje trajnog roditeljskog partnerstva uslijed zajedničkog interesa za dobrobit djece.
5. Medijacija je uvijek usmjerena naprijed, u budućnost, na ono što sudionici žele.
6. Rješenja postignuta medijacijom mogu se lakše mijenjati, kada se okolnosti promijene.
7. Medijacija pruža značajno iskustvo učenja kako pregovarati i iskustvo postizanja sporazuma u teškoj situaciji.
8. Medijacija omogućava da se održi obiteljski sustav donošenja odluka i zadrži odgovornost za kvalitetu života članova obitelji.

Prednosti obiteljske medijacije pred drugim načinima rješavanja sporova su neupitne jer ona sudionicima pruža jedinstvenu metodu za iznalaženje rješenja o pitanjima vezanim uz njihovu budućnost. No, u praksi se susrećemo s brojnim ograničenjima u provođenju obiteljske medijacije od kojih mnoga proizlaze iz samog način na koji je zakonodavac u Hrvatskoj uredio pitanja obiteljske medijacije. Naime, kao što je već spomenuto, Obiteljski zakon nalaže da je obvezan prvi sastanak obiteljske medijacije prije pokretanja razvoda braka na sudu ako stranke nisu postigle Plan o zajedničkoj roditeljskoj skrbi na prethodnom obveznom savjetovanju pri podružnici Hrvatskog zavoda za socijalni rad. Ovime se obiteljsku medijaciju „osuđuje“ na pomalo nezahvalnu poziciju još jednog u nizu koraka koje roditelji moraju proći kako bi konačno došli do željenog cilja, a to je razvod braka. Također, svjedoci smo da mnogi ljudi postupak razvoda braka pokreću u fazi kada je njihov sukob najizraženiji kao nekakvu vrstu osvete bračnom partneru ili čak na način da je drugi bračni partner potpuno nesvjestan postojanja problema u braku, a kamoli problema koji bi doveli do razvoda braka. Jasno je da u takvim situacijama snažne emocije igraju veliku ulogu u ponašanju svake strane te da postizanje sporazuma u takvoj situaciji nije izgledno. S druge strane, problem s obiteljskom medijacijom jest i slaba upoznatost stručnih djelatnika s njezinim postavkama i pretpostavkama. Naime, upitno je koliko su socijalni radnici ili drugi stručnjaci pri Hrvatskom zavodu za socijalni rad zapravo

upoznati s institutom obiteljske medijacije te jesu li ga onda sposobni prezentirati strankama na primjeren način koji bi bio poticajan za njihovo daljnje sudjelovanje u samoj medijaciji.

Važno je napomenuti da Obiteljski zakon predviđa i neke situacije u kojima se obiteljska medijacija ne može provoditi (članak 332):

1. U slučajevima kada prema procjeni stručnog tima centra za socijalnu skrb ili obiteljskog medijatora zbog obiteljskog nasilja nije moguće ravnopravno sudjelovanje bračnih drugova u postupku medijacije
2. Ako su jedan ili oba bračna druga lišeni poslovne sposobnosti, a nisu u stanju shvatiti značenje i pravne posljedice postupka ni uz stručnu pomoć
3. Ako su jedan ili oba bračna druga nesposobni za rasuđivanje
4. Ako bračni drug ima nepoznato prebivalište i boravište.

Navedene prepreke imaju uporište u pretpostavkama za provođenje obiteljske medijacije o kojima je već ranije bilo riječi. No, dok su lišenje poslovne sposobnosti sudionika te njegovo ili njezino nepoznato prebivalište i boravište vrlo konkretne prepreke, druge dvije navedene prepreke ovise o procjeni samog medijatora ili djelatnika Zavoda koji će osobe uputiti na obiteljsku medijaciju. Pritom je posebno zanimljivo da primjerice, obrazac izvješća o provedenom obveznom savjetovanju u posljednjem odjeljenju traži informaciju o tome je li bilo obiteljskog nasilja u obitelji. Ukoliko je odgovor potvrđan onda se od tih bračnih drugova ne traži prolaženje kroz postupak obiteljske medijacije iako je nerijetko slučaj da se spomenuto nasilje, primjerice, odvijalo prije više godina ili ne utječe na mogućnost ravnopravnog sudjelovanja bračnih drugova u medijaciji. U takvim slučajevima se bračnim drugovima uopće ne daje mogućnost za sudjelovanje u postupku obiteljske medijacije koji bi potencijalno bio produktivniji za njih od primjerice sudskog postupka.

3. RAZVOD BRAKA I RODITELJSTVO

Mnogo je različitih definicija obitelji, ali može se reći da sve one obitelj određuju kao zajednicu ljudi čiji su životi, na jedan ili drugi način, međusobno isprepleteni. Obitelj je primarna društvena zajednica koja ima reproduktivnu, odgojnu i zaštitnu ulogu, a svi članovi bi u njoj trebali ostvariti svoja prava i osjećati se sigurno (Poredoš i sur., 2007). Ustavom Republike Hrvatske svakome se jamči štovanje i pravna zaštita njegova osobnog i obiteljskog života (Ustav RH, čl. 35).

No, u situacijama kada obiteljsko razumijevanje i podrška uzmanjkaju ili postanu nedostatne, društvo svojim sustavima i mehanizmima podrške treba obitelji u cjelini i članovima obitelji pojedinačno ponuditi odgovarajuću i primjerenu zaštitu (Poredoš i sur., 2007). Popularno je govoriti o tome kako se u Hrvatskoj razvodi svako treći brak ili čak svako drugi, a to pokazuju i statistike. Uzimajući u obzir netradicionalne obitelji u kojima su rođena djeca, iako roditelji formalno nisu stupili u brak, te nemogućnost dolaženja do podataka o incidenciji njihova razdvajanja, nemoguće je sa sigurnošću utvrditi koliko djece prolazi razdvajanje roditelja. Svakako, radi se o velikom broju djece koja zaslužuju pažnju opće i stručne javnosti (Roje Đapić i sur., 2019). Bez obzira na dob, svako dijete i mlada osoba ima potrebu za sigurnošću, pripadanjem, ljubavlju, predvidljivošću, učenjem i druženjem s vršnjacima, a zadovoljenje tih potreba je najvažnije u obitelji (Profaca, 2010). Uzajamna usklađenost majki i očeva u roditeljskim ulogama (ili njezin nedostatak) utječe ne samo na roditeljsko ponašanje nego i na djetetov razvoj od najranijeg djetinjstva do kasne adolescentne dobi (Feinberg, 2003.; Teubert i Pinquart, 2010.). Suroditeljstvo koje obilježava međusobna suradnja i podrška imaju pozitivne učinke na dijete dok problemi u suroditeljstvu (niska podrška, visoko ometanje/potkopavanje) rezultiraju lošim razvojnim ishodima za djecu, neovisno radi li se o obiteljima u kojima su roditelji u braku ili razvedeni (McHale i Lindhal, 2011.). Zdrava i poticajna obitelj nudi djetetu trajnu, stalnu i strukturiranu okolinu, koja će istodobno biti poticajna za dijete, nuditi razna iskustva, a roditelji će objašnjavati nove doživljaje i razvijati

djetetovo razumijevanje vanjskih događaja, te razumijevanje tuđeg doživljaja tih događaja (Čudina-Obradović i Obradović, 2006).

U novijoj literaturi se često pojavljuje naziv „suroditeljstvo“ (engl. Coparenting) koji označava interpersonalni proces kojeg karakterizira međusobno usklađivanje i suradnja roditelja u ispunjavanju njihovih roditeljskih uloga u odnosu na dijete za koje su odgovorni (Pećnik, 2020). Suroditeljstvo je konstrukt relevantan za roditelje u braku, kao i za one razvedene, jer se odnosi na aktivnosti vezane uz skrb o djetetu i djetetov odgoj koje provode osobe odgovorne za dijete, neovisno o tome žive li zajedno ili ne (Pećnik, 2020). Suroditeljstvo je potrebno razlikovati od bračnog/partnerskog odnosa (ili partnerskog odnosa bivših supružnika) kao i od odnosa roditelja i djeteta te je važno prepoznati da proces suroditeljstva utječe na partnerski odnos (i obrnuto) te na djetetove razvojne ishode. Pri tome treba istaći da kvaliteta suroditeljstva na djetetov razvoj utječe snažnije nego kvaliteta partnerskog odnosa (Feinberg, Kan i Hetherington, 2007.). Suroditeljstvo, odnosno usuglašavanje oko roditeljskih ciljeva, vrijednosti, podjele poslova, brige o djetetovom psihofizičkom razvoju itd., zahtijeva poznavanje odgovornosti koje u roditeljskoj ulozi ima pojedini roditelj te primjerenog načina ispunjavanja tih odgovornosti. Kako bi odgovorili na razvojne potrebe djeteta, roditelji trebaju zadovoljiti njegove tjelesne potrebe, osigurati sigurnost u domu i izvan njega, pružiti mu emocionalnu toplinu, poticajne uvjete za učenje sukladno njegovim sposobnostima, vodstvo i usmjeravanje te osigurati stabilnost, kontinuiranost skrbi i dosljednost rutina (Cleaver, 2006.). Naravno, koncept suroditeljstva je poželjan i pozitivan, ali nekim roditeljima je i teško ostvariv ili čak nedostižan, posebice u zahtjevnim periodima života kao što je razvod braka. Pruett i Donsky (2011.) nalaze kako odnos suroditeljstva bar privremeno pretrpi »udarac« u trenutku razvoda, odnosno emocionalnog i fizičkog razdvajanja, ali da i bez braka opstaje snažna želja i namjera roditelja da budu uključeni u život djece kako bi održali tu neraskidivu, i za djecu i za roditelje, egzistencijalno važnu vezu. Međutim, često se tijekom početnog usklađivanja u roditeljstvu u novim uvjetima između roditelja javljaju osjećaji manje vrijednosti, ljutnje i povrijeđenosti. Oni žele biti u svemu jednaki (ravnopravna podjela vremena s djetetom, precizno pola – pola dijeljenje roditeljskih obaveza) te započinju

kompetitivnu i konfliktnu roditeljsku dinamiku, iako takva »ravnopravnost« često nije u najboljem interesu djece.

Znamo da je mnoštvo obitelji koje su rizične prvenstveno zbog lošeg odnosa između roditelja, učestalih sukoba, međusobnog nerazumijevanja te neprimjerene komunikacije i ugrožavajućih postupaka u odnosu na djecu u obitelji. U takvim obiteljima razvod braka je najčešće neizbježan, ali razvod braka nije trenutni događaj već od promišljanja i donošenja odluke o razvodu do okončanja postupka može proteći i nekoliko godina. Zanimljiva je klasifikacija Simona Ducka (1992; prema Čudina-Obradović i Obradović, 2006) prema kojoj partneri od vremena bračne sreće i zadovoljstva do trenutka kada zaključe da zajednički život više nema smisla, prolaze pet etapa: Emocionalni raskid, intrapsihička etapa, dijadna ili bračna etapa, društvena etapa, i bračni sprovod. Razdoblje emocionalnog raskida karakterizira emocionalno hlađenje, obično jednog partnera, uslijed čega se partneri udaljavaju i kontakti među njima su sve rjeđi.

U intrapsihičkoj etapi, partner koji je započeo emocionalno udaljavanje postaje suviše, često i bezrazložno, kritičan prema drugom partneru jer uočava njegove slabosti koje prije nije primjećivao. Nerijetko se događa da nezadovoljni partner glasno kritizira drugog partnera, te često o tome govori prijateljima i poznicima. Zatim slijedi dijadna ili bračna etapa kada kritizirani bračni partner shvati da je onaj drugi u braku nezadovoljan i traži objašnjenje. Ovo je na neki način prijelomni trenutak jer partneri mogu pronaći zadovoljavajuće rješenje, te ako doista dođe do promjene koja će zadovoljiti oba partnera, brak se nastavlja i kaskada prema razvodu je zaustavljena. U suprotnom, međusobni odnosi se pogoršaju i tada nastupa četvrta etapa, koja se naziva društvena etapa. Za društvenu etapu karakteristično je da nezadovoljni partner obavještava rodbinu i prijatelje o teškoćama u braku i o mogućnosti razvoda. Rodbina i prijatelji se tada podijele na one koji brane partnera koji namjerava brak raskinuti dok drugi zaštićuju drugog partnera kao žrtvu. Ova promjena može biti toliko drastična da se raskidaju prijateljstva i pogoršavaju odnosi s rodbinom, kako vlastitom, tako i s rodbinom drugog partnera što je ipak češće. U posljednjoj etapi tzv. bračnog sprovoda, odnosi među partnerima izrazito su loši te

jedan ili oba partnera donose odluku o razvodu (Čudina-Obradović i Obradović, 2006).

Potrebno je naglasiti i važnost ovog zadnjeg dijela odnosno činjenicu da odluku o razvodu braka mogu donijeti oba bračna partnera ili samo jedan od njih. Odluka o razvodu je rijetko zajednička, a češće je slučaj da jedan partner potiče odvajanje nakon perioda izlaska iz odnosa te se onda partneri podijele na inicijatora i primatelja odluke (Sladović Franz, 2020). U ovakvim situacijama psihološka i emotivna prilagodba za inicijatora počinje znatno ranije. Primatelj odluke u početku može poricati što se događa, a zatim slijedi ljutnja ili depresija i ta se faza može dosta produljivati. Naime, primatelj odluke je emotivno i tjelesno u „zaostatku“ te osjeća šok, odbačenost i izdaju što se može prelijevati i na djecu ili pitanja imovine te je neophodno u ovoj fazi osobi omogućiti adekvatnu pomoć i podršku. S druge strane je drugi partner, inicijator, koji je nestrpljiv da krene dalje sa životom (Sladović Franz, 2020).

Ova podjela na inicijatora i primatelja odluke je u radu sa korisnicima često jako dobro vidljiva te gotovo i „opipljiva“. Naime, prilikom provođenja Obveznog savjetovanja prije razvoda braka ili prije pokretanja drugih sudskih postupaka, najčešće je vrlo jasno tko je od partnera donio odluku o razvodu, a tko je još uvijek u šoku zbog same činjenice da je proces pokrenut. U praksi vrlo rijetko svjedočimo procesu razvoda braka u kojem su sudionici na istoj poziciji te je ishod odnosno tijek obveznog savjetovanja prije razvoda braka većim dijelom u rukama osobe koja je primatelj odluke. Naime, ukoliko je primatelj odluke o razvodu osoba koja je u tom procesu sposobna biti racionalna i, barem donekle, smirena – tada je ipak moguće postići dogovor odnosno sastaviti Plan o zajedničkoj roditeljskoj skrbi. No, ukoliko primatelja odluke prevlada šok i ljutnja on/ona će često nastojati otežati proces razvoda kako inicijator postupka „ne bi dobio što želi“ te ga time nastoje kazniti na neki način ne uviđajući da nanose štetu i samima sebi, ali i svojoj djeci. Postoje čak i situacije u kojima su svjesni da će njihovi postupci nanijeti štetu malodobnoj djeci, ali navode da si ne mogu pomoći ili prebacuju krivnju na drugu stranu odnosno na

inicijatora razvoda za kojeg često navode kako nije razmišljao/la o djeci kad je pokrenuo/la razvod te da im nije stalo do djece.

Smatra se da je razvod braka drugi na listi najvećih stresnih događaja u životu osobe, odmah nakon smrti supružnika (Holmes i Rahe, 1967). Informacija je to koja ima mnogo smisla kad se razmisli o svim promjenama koje razvod braka sa sobom nosi. Naime, život kakav su partneri poznavali prestaje te su primorani nanovo organizirati svoj život što često uključuje promjenu mjesta stanovanja, promjenu socijalnog okruženja, gubitak određenih prijatelja ili članova partnerove ili čak vlastite obitelji, manju financijsku stabilnost, preuzimanje nekih obaveza koje je osoba do tada dijelila sa bračnim drugom i slično. Uz sve to, promjena je neizbježna i na emotivnom planu te su bračni partneri često u nekoj vrsti šoka jer procesuiraju sve što im se događa, dok u isto vrijeme moraju funkcionirati u svakodnevnom životu u smislu obavljanja dnevnih obaveza, održavanja kućanstva, odlaska na posao i slično. Nije ni čudno da se, u tako zahtjevnom periodu, nerijetko dogodi da roditelji upravo za svoju djecu nemaju kapaciteta i da ih na neko vrijeme izgube iz fokusa. Ironija je u tome što se sam postupak razvoda braka u kojem supružnici imaju zajedničku malodobnu djecu jedino i fokusira na djecu i na donošenje odluke o njihovom budućem životu odnosno s kim će djeca živjeti, kako će viđati roditelja s kojim ne žive i koliko će taj roditelj doprinosti za uzdržavanje djece. Upravo od roditelja se očekuje da imaju odgovore na ova pitanja, a oni su tada uglavnom preokupirani drugim pitanjima te ih „dijeljenje“ djece dodatno frustrira.

Obzirom da znamo da malodobna djeca ovise o svojim roditeljima, pogotovo u mlađoj dobi, postavlja se pitanje što se s njima događa u ovako zahtjevnom periodu za roditelje. Razvod roditelja je sigurno jedna od najintenzivnijih stresnih situacija za dijete. Kod većine razvoda dijete se, nakon početne uznemirenosti, s vremenom prilagodi novonastalim uvjetima i novom načinu života, osobito ako i dalje ima dobar kontakt s roditeljima. Međutim, za dijete je problem ako je prije razvoda svjedočilo snažnim sukobima roditelja te ako se oni nastavljaju i nakon razdvajanja roditeljskog para. Stoga je važno spomenuti koji su rizici za dijete u situacijama izraženog sukoba tijekom razvoda roditelja (Profaca, 2010).

Johnston (1994.) navodi tri važne dimenzije konflikta među bivšim supružnicima koje valja razmotriti kod procjene učinaka na djecu:

1. *Područje konflikta* – odnosi se na područja, teme i probleme proizašle iz tijeka postupka razvoda oko kojih postoji neslaganje između bivših supružnika: kakva će biti financijska podrška, podjela imovine, način brige o djeci, način odgoja djece i vrijednosti koje će zastupati u odgoju i dr.
2. *Način na koji se sukob rješava* – odnosi se na način ili načine na koji bivši par pokušava neformalno riješiti sukob: izbjegavajući jedno drugo i rješavanje problema, verbalnom i tjelesnom agresijom, formalno rješavajući sve sukobe pravnim putem ili posredovanjem i dr.
3. *Izraženi stavovi i ponašanja bivših supružnika* – odnose se na izražavanje međusobnih neugodnih osjećaja, izražavanje međusobnog neprijateljstva koje se stalno obnavlja i dr.

Krajnji oblik konflikta među roditeljima jest kada pribjegu manipulaciji djece kako bi „pobijedili“ onog drugog roditelja. Warshak (2008.:103-153) motivaciju za manipulativno ponašanje roditelja na način da ocrnjuje drugog roditelja objašnjava sljedećim obilježjima:

1. „*slabo razgraničenje* između roditeljevog razmišljanja i osjećaja te djetetovih potreba,
2. *osveta* – potreba osvetiti se bivšem partneru na način da mu/joj se oduzme privrženost djeteta,
3. *narcizam* roditelja koji ocrnjuje – u podlozi je osjećaj inferiornosti, a djeci i drugima nastoji se prikazati boljim roditeljem
4. osjećaj *krivnje* za vlastite roditeljske propuste i neuspjehe kojeg roditelj nastoji zatomiti ocrnjujući drugog roditelja,
5. *nesigurnost*, sumnja u vlastite sposobnosti zadržavanja djetetove privrženosti,
6. *traženje potvrde* – ocrnjivanje drugog roditelja kako bi se od djeteta i drugih osoba dobila potvrda o vlastitoj kvaliteti roditeljstva,
7. *ustrajanje u mržnji* – omogućava ostajanje u bilo kakvom odnosu,
8. *paranoja* – roditelj koji olako posumnja da drugi roditelj potiče otuđenje djeteta,

9. *rekonstrukcija* – destruktivno ponašanje prema djetetu u podlozi ima vlastito iskustvo roditelja (izostanak jednog roditelja u odrastanju),
10. *neprijateljstvo prema djetetu* - potreba da se dijete „zaštiti“ od drugog roditelja čime roditelj prikriva ljubomoru na odnos djeteta s drugim roditeljem,
11. *uključenost u sudski proces* donošenja odluke o skrbi o djetetu,
12. nova emocionalna veza ili *brak* jednog ili oboje bivših partnera – strah da će dijete poočima ili pomajku više voljeti.“

Manipulativno ponašanje roditelja se danas smatra emocionalnim zlostavljanjem djeteta i može imati duboke i teške posljedice za djecu.

Stručnjaci smatraju kako djeca prolaze pet faza od trenutka spoznaje da se njihovi roditelji razvode do trenutka prihvaćanja razvoda kao nečega na što ne mogu utjecati: faza negiranja, faza ljutnje, faza nagodbe, faza depresije i faza prihvaćanja (Čavarović Gabor, 2007). Duljina ovog procesa može značajno varirati te ovisi o brojnim faktorima na strani djeteta, ali i na strani samih roditelja. Wallerstein i Kelly su 1980., promatrajući reakcije djece, uočili različite tipove neposrednih dječjih reakcija na razvod roditelja. Njihova tipologija sadrži sljedeće emocionalne reakcije:

- *Strah od napuštanja* - prema opservacijama autora, 75% djece nakon razvoda boji se za budućnost.
- *Zabrinutost za roditelje* - djeca su zabrinuta kako će roditelji dalje živjeti. Djeca srednjoškolske dobi zabrinuta su za osiguravanje materijalnih sredstava za život, zbog preseljenja u novi stan, promjene škole, itd.
- *Osjećaj tuge, snuždenosti* - djeca u dobi do 14 godina izražavaju žalost i pokazuju osjećaj velikoga gubitka. Više od trećina djece te dobi pokazuje simptome depresije, nesanice i razne tjelesne tegobe, a 50% mašta o ponovnom pomirenju roditelja.
- *Osjećaj osamljenosti* - razvod roditelja za djecu često znači razdoblje osamljenosti. Roditelji su obično zauzeti sami sobom ili međusobnim sukobom te nemaju vremena za djecu koja ostaju prepuštena sama sebi.

- *Osjećaj odbačenosti* - djeca često smatraju da ih je roditelj koji odlazi iz doma odbacio i pitaju se zavređuju li njegovu ljubav.
- *Sukob lojalnosti* - razvod je za djecu razdoblje u kojem dolazi do sukoba lojalnosti budući da ih roditelji gotovo prisiljavaju za kojega od njih da se odluče. Borba roditelja za naklonost djeteta može pojačati unutarnje sukobe u djetetu.
- *Bijes i agresija* - kod više od 30% djece autori opažaju agresiju kao glavnu reakciju na razvod, a 25% djece usmjerava agresiju na roditelja koji pokreće razvod.

Svakako, razvod braka je stresni događaj koji može dovesti do različitih emocionalnih reakcija koje mogu proizvesti kratkotrajne ili dugotrajne posljedice u razvoju djece. Ovo uvelike ovisi o njihovim roditeljima i njihovom kapacitetu da, povrh svega, razmišljaju o djeci. Nažalost, prečesto je slučaj da roditelji, iako se pozivaju na dobrobit djece, ulaze u svojevrсни rat sa drugim roditeljem te se prepuštaju ponašanjima koja djecu dovode direktno u ugrozu, a da to sami roditelji uopće ne shvaćaju. Prema Warshaku (2008.) neki obrasci neadekvatnog ponašanja roditelja u tijeku razvoda braka su sljedeći:

1. Pretjerano ugađanje djetetu s ciljem dobivanja njegove pažnje
2. Izostavljanje lijepih uspomena i pozitivnih iskustva djeteta s drugim roditeljem
3. Naglašavanje propusta drugog roditelja
4. Pretjerana kontrola i zadiranje u susrete djeteta s drugim roditeljem
5. Opstruiranje kontakta drugog roditelja s djetetom
6. Pokazivanje ljutnje i tuge kada dijete odlazi na susret s drugim roditeljem
7. Ružno komentiranje drugog roditelja pred djetetom
8. Zabranjivanje kontakta
9. Lažno optuživanje za zlostavljanje
10. Depersonaliziranje drugog roditelja.

Posebno je zanimljivo što roditelji koji pribjegavaju nekom od navedenih ponašanja, za svako od njih imaju „adekvatno“ objašnjenje te nisu sposobni razumijeti da bi

takvim postupanjem mogli djetetu činiti štetu. Primjer za to je otac koji mal. sina nakon razvoda braka učestalo vodi na izlete i kupuje mu poklone te usputno naglašava kako majka to nikada ne čini (a ona je studentica i nezaposlena). Ono s čim se u Hrvatskom zavodu za socijalni rad često susreću stručni djelatnici jest da majka ili otac na pitanja o tome razgovaraju li s djetetom o drugom roditelju ili razvodu, izrazito često navode kako „uopće ne spominju bivšeg muža/ženu pred djecom“ ili se „ponašaju normalno“ kad se djeca vrate kući s druženja s drugim roditeljem tako da ignoriraju da su igdje bili. Dakle, ponašaju se kao da drugi roditelj niti ne postoji, a ne shvaćaju da na taj način ni djeca nemaju slobodu spominjati tog drugog roditelja iako vjerojatno imaju potrebu za tim.

Zanimljivo je istraživanje (Klarić, 2016.) u kojem se s učenicima petih, šestih i sedmih razreda provjerila povezanost obilježja suroditeljstva s problemima prilagodbe djece mjerenim Upitnikom samoprocjene ponašanja mladih (Achenbach i Rescorla, 2001.). Na uzorku djece čiji su roditelji u braku (N=345) utvrđena je povezanost učestalosti međusobnog sukoba roditelja oko djetetovog odgoja s eksternaliziranim problemima djeteta. Djeca koja su percipirala učestalije konflikte majki i očeva u području roditeljstva imala su izraženije eksternalizirane probleme. Uz to, utvrđena je povezanost između djetetove percepcije učestalijeg sukoba u suroditeljstvu s izraženijim internaliziranim problemima prilagodbe u području anksioznosti/depresije, kao i s problemima mišljenja te socijalnim problemima kod djece čiji su roditelji u braku. Ovi nalazi o povezanosti teškoća dječje prilagodbe sa sukobljenim suroditeljstvom u dvoroditeljskim obiteljima imaju značajne praktične implikacije jer ukazuju na potrebu da obiteljska medijacija i druge usluge (savjetovanje za djecu i roditelje) te različiti programi podrške roditeljstvu budu dostupni obiteljima slabih kapaciteta za samostalno rješavanje obiteljskih sukoba, i onda kada nisu u procesu razvoda braka. Pri tome je, kada govorimo o obiteljskoj medijaciji, potrebno dodatno razvijati tu uslugu i osigurati dostupnost različitih modela obiteljske medijacije kako bi korisnici imali priliku birati prema sadržaju sukoba i obilježjima obitelji (Breber i Sladović Franz, 2014.).

Premda se razvod smatra vrlo stresnim događajem u životu, svi ga ne doživljavaju jednako. Jednima je to prijelaz u vrlo težak život s manje potpore i prihoda i događaj od kojega se nikad neće u potpunosti oporaviti, a drugima prekid disfunkcionalnog odnosa predstavlja novu mogućnost u životu, bolje kućno okruženje za dijete i dobitak za budući razvoj (Amato, 2000.). Primjera je izrazito mnogo i svi su potpuno jedinstveni.

S obzirom na sukobe roditelja tijekom i nakon razvoda braka u literaturi razlikujemo tri tipa roditeljstva poslije razvoda:

- *KONFLIKTNO RODITELJSTVO* koje je karakterizirano učestalim sukobima i slabom komunikacijom, te neriješenim emocijama bivših partnera;
- *PARALELNO RODITELJSTVO* koje se pojavljuje kad bivši partneri slabo komuniciraju i ne dogovaraju se oko stvari vezanih za dijete, no među njima nema sukoba;
- *SURADNIČKO RODITELJSTVO* koje uključuje zajedničko planiranje, postojanje fleksibilnosti u dogovoru i međusobno pružanje podrške bivših partnera u stvarima koje se tiču roditeljstva (Kelly, 2005., prema Buljan Flander i Roje Đapić, 2020.)

U kontekstu obiteljske medijacije, velike su razlike u radu s roditeljima koji pripadaju gore navedenim kategorijama. Naime, suradnički roditelji vjerojatno neće imati potrebu za medijacijom jer su sposobni samostalno rješavati sve probleme i nesuglasice. Paralelni roditelji bi od obiteljske medijacije zasigurno imali mnogo koristi jer bi medijacija za njih predstavljala sigurno mjesto gdje se mogu vidjeti i razgovarati te vlastitim snagama riješiti određeni problem koji ih muči. U konačnici, konfliktni roditelji su kategorija s kojom je najteže raditi, bilo u medijaciji ili pri Hrvatskom zavodu za socijalni rad. Najčešće su to ljudi koje do tolike mjere vode negativne emocije da uopće ne mogu čuti drugu stranu ili stručne osobe. Njihova misija je „pobijediti“ sve i svakoga te se, u situaciji razvoda braka kada je povrijeđen njihov ponos, taština ili im je „slomljeno srce“, dokazati kao „bolji“ u odnosu na supruga/u. Takvim je roditeljima jako teško racionalno razgovarati, na svako pitanje imaju spreman odgovor te odbijaju razmisliti o opcijama koje im nudi netko drugi. U

odnosu na obiteljsku medijaciju, ovakve roditelje je razborito uputiti na savjetovanje ili da potraže psihološku pomoć, a tek zatim da ponovno pristupe obiteljskoj medijaciji.

3.1. VRSTE RAZVODA BRAKA

U literaturi i javnosti uvriježeno je mišljenje o trima tipovima razvoda (Marshack, 2007.). Gledanje na razvod kao na “sklapanje posla” prisutno je u situacijama kada supružnici shvaćaju da se više ne vole i žele ići dalje. Nakon tog tipa razvoda imaju malo kontakata, osim onih nužnih za skrb o zajedničkoj djeci. Probleme koji se pojavljuju, a odnose se na djecu, rješavaju uglavnom dogovorno i s međusobnim poštovanjem, s ciljem da i dalje osiguraju kvalitetu roditeljstva. Drugi tip je “prijateljski razvod” kod supružnika koji su spoznali da su bolji prijatelji nego partneri i ljubavnici. Često ostaju prijatelji i dalje dijele roditeljstvo, poštuju međusobno jedno drugo, kao i novog partnera bivšeg supružnika. Takav oblik razvoda ponekad čudi njihovu okolinu, ali svakodnevna praksa pokazuje da je trećina svih razvoda tog tipa. Treći tip razvoda je “visokokonfliktni”. Do razvoda sa snažno izraženim sukobom dolazi kada par ne može riješiti svoje nesuglasice ni u poslovnom ni u prijateljskom stilu. Započinju “rat” koji se odražava i na njih i na djecu, a širi se i na ostatak obitelji i prijatelje, ponekad i na zajednicu. Dugoročno, posljedice su najteže za bivše supružnike jer teško ponovno zdravo funkcioniraju.

Jasno je da je svaki od ovih tipova razvoda braka vrlo specifičan kao i stručni rad s osobama koje prolaze kroz neki od navedenih tipova razvoda. U daljnjem tekstu će se kroz primjere iz prakse pokušati pobliže razlučiti kako izgleda svaki od navedenih tipova razvoda.

3.1.1. RAZVOD KAO SKLAPANJE POSLA

Ova vrsta razvoda se u praksi može vidjeti u onim situacijama kada supružnici ne pristupe razvodu braka čim uoče prve poteškoće i probleme u braku. Oni prvo neko vrijeme puštaju da odnos „odumire“, a na službeni razvod braka se odlučuje kada

shvate da su oboje lišeni emocija jedno prema drugom te da ih zajedno vezuje još jedino dijete o kojem zajednički brinu. Ovakvi supružnici obično nemaju potrebu za tim da se nakon razvoda braka druže ili čak razgovaraju, ali funkcioniranje vezano uz dijete uglavnom prolazi bez poteškoća. Oni su najčešće ljudi koji su sposobni uvijek staviti dijete na prvo mjesto pa iz tog razloga mogu zanemariti sve ono što je dovelo do razvoda braka i ne dopustiti da problemi iz partnerskog odnosa utječu na roditeljstvo. U kontekstu obiteljske medijacije, ovakvi partneri nastoje biti racionalni i brinu se o dobrobiti djeteta, ali im je primjerice Plan o zajedničkoj roditeljskoj skrbi značajan jer su svjesni da će prema njemu funkcionirati. Oni stoga često inzistiraju na tome da Plan bude poprilično precizan kako ne bi bilo nesporazuma u budućnosti. Dakle, partneri čiji se razvod braka može okarakterizirati kao sklapanje posla nerijetko sudjeluju u postupku Obiteljske medijacije koji je po svojim postavkama i načelima idealna prilika za postizanje sporazuma.

PRIKAZ SLUČAJA

Iva, rođena 1991.godine, i Domagoj, rođen 1990.godine, sklopili su brak 2013.godine nakon dvije godine veze koja je uglavnom bila veza na daljinu obzirom da je Iva iz Zagreba, a Domagoj iz Splita. Za vezu navode da je bila dobra, ne navode nikakve poteškoće, ali u razgovoru s njima se dobije dojam da nisu previše vremena niti provodili zajedno obzirom na udaljenost. Nakon otprilike osamnaest mjeseci veze, Domagoj je Ivu zaprosio te je ona pristala. Dogovorili su se da će zajednički život organizirati u Splitu obzirom da je Ivino zaposlenje bilo fleksibilnije te je mogla isti posao obavljati i u Splitu. Nedugo nakon sklapanja braka je Iva ostala trudna te je 2015.godine rođen njihov zajednički sin kojem su dali ime Ivo. Ivo se rodio s određenim zdravstvenim poteškoćama zbog čega je Iva morala uzeti produljeni roditeljski dopust kako bi brinula za njega, vodila ga na potrebne terapije i slično. Iva navodi kako je u tom periodu Domagoj jako puno izbivao iz kuće što ju je počelo smetati jer je osjećala da je „prepuštena sama sebi“, a briga za sina je bila vrlo zahtjevna. Domagoj s druge strane navodi kako je on imao mnogo posla, a kako je Iva uvijek bila neprijateljski raspoložena prema njemu kad bi došao kući pa je zato radio što je više mogao. Otprilike u periodu kad je dječak navršio 6 godina, Iva je Domagoju priopćila da se želi razvesti, a on je navedeno prihvatio bez većih

poteškoća. U postupku obveznog savjetovanja oboje navode kako će zajednički i sporazumno brinuti o djetetu, ali da će dijete živjeti s majkom koja ipak većinski brine o Ivi. Domagoj potvrđuje da se Iva zaista posvetila djetetu, a Iva navodi kako je Domagoj prema sinu jako brižan kad su zajedno te ne vidi problem u njihovim susretima niti ih želi ograničavati. Ipak, oboje se pridržavaju dogovora koji su naveli u Planu o zajedničkoj roditeljskoj skrbi te im je svako odstupanje od Plana pomalo stresno. Komuniciraju isključivo o pitanjima vezanim uz mal. Ivu, ne družu se nikada zajedno te ih vezuje isključivo roditeljstvo prema zajedničkom djetetu.

3.1.2. PRIJATELJSKI RAZVOD

Prijateljski razvod je možda nešto što spada u kategoriju „dok ne vidim, ne vjerujem“, ali on je ipak moguć. Najčešće se radi o ljudima koji shvaćaju da, iako se jako dobro slažu, među njima nedostaje određene intimnosti koju priželjkuju od partnera. Oni se raziđu temeljem zajedničke odluke, ta se odluka nikada ne donosi „preko noći“ i obično neko vrijeme već žive i funkcioniraju odvojeno te se tek tada odlučuju za formalni dio razvoda braka. U kontekstu obiteljske medijacije, partneri čiji se razvod braka može okarakterizirati kao prijateljski obično nemaju potrebe za obiteljskom medijacijom. Oni vjerojatno ne bi imali potrebu ni za obveznim savjetovanjem da ga Obiteljski zakon ne nalaže kao obvezu prije razvoda braka s malodobnom djecom. Naime, to su ljudi koji Plan o zajedničkoj roditeljskoj skrbi sastave samostalno, fleksibilni su i tolerantni jedan prema drugom te ravnopravno sudjeluju u odgoju djece.

PRIKAZ SLUČAJA

Ana (27 godina) i Matej (28 godina) upoznali su se u srednjoj školi koju su oboje pohađali dok je ona bila u trećem, a on u četvrtom razredu srednje škole. Navode kako im je veza bila dobra, da su se često družili i izlazili zajedno s vršnjacima te da je nakon otprilike godinu dana Ana ostala trudna. Dijete su odlučili zadržati te su se vjenčali uskoro nakon saznanja o trudnoći. Ana i Matej u razgovoru navode kako su

imali snažnu podršku njihovih obitelji, Matej je bio uz Anu za vrijeme trudnoće te je ona uspjela završiti i srednju školu prije poroda. Zajedno su živjeli u stanu koji su im prepustili Anini roditelji. Mal. Roko je rođen u rujnu 2015.godine nakon uredne trudnoće i poroda. Ana i Matej navode da su se jako dugo vremena trudili da im brak funkcionira na zadovoljavajućoj razini za oboje, ali da su jednostavno razlike među njima bile prevelike i da ih je to sve više razdvajalo. Primjerice, Matej je bio sportski tip, često je planinario i htio je većinu vremena provoditi kod kuće ili u prirodi. Ana je, s druge strane, bila osoba koja se voljela fino urediti i šetati po rivi, užasavala se kukaca, a sport je uopće nije zanimao. Ana i Matej su se podjednako brinuli za dijete, ali nisu mogli funkcionirati kao par. Otprilike dvije godine nakon rođenja mal. Roka su se odlučili razdvojiti na način da je mal. Roko ostao živjeti s majkom, a oca je viđao gotovo svaki dan te su Ana i Matej i dalje dijelili sve obveze vezane uz mal. sina. Nakon nekog vremena je Matej stupio u novu vezu te je njegova partnerica ostala trudna nakon otprilike dvije godine. Tada se Ana i Matej odlučuju pokrenuti postupak razvoda braka kako bi Matej mogao sklopiti novi brak sa trudnom partnericom. U razgovoru s Anom i Matejem, isti su nasmijani i vedri, navode da se jako dobro slažu, da mal. Roko jako voli i tatinu novu djevojku te da se često svi zajedno družu, a posebno za blagdane i važnije prigode. Oboje navode kako su se jednostavno premladi upoznali te da tada nisu pridavali toliku važnost očitim razlikama među njima, a da su kasnije te razlike sve više dolazile do izražaja. Navode dalje da među njima nikada nije bilo nasilja niti su se pretjerano svađali, ali da su jednostavno odrasli i shvatili da nisu jedno za drugo. Oni nisu zauzimali nikakve pozicije u sukobu jer sukoba nije ni bilo. Razdvojili su se u smislu zajedničkog stanovanja, ali su i dalje dobro funkcionirali i kao roditelji i kao prijatelji. Ana je puna podrške za Mateja i njegovu djevojku, navodi kako se mal. Roko jako veseli malom polubratu ili polusestri te oboje roditelja pokazuju i riječima i djelima koliko se i dalje međusobno poštuju.

3.1.3. VISOKOKONFLIKTNI RAZVOD

Dok prethodne dvije vrste razvoda braka predstavljaju funkcionalan način za prekidanje bračne veze kada roditelji i dalje imaju fokus na zajedničkoj djeci,

visokokonfliktni razvod braka je onaj kojim se većina istraživača ovog područja bavi. Visokokonfliktni razvod braka također čini veliki dio posla u podružnicama Hrvatskog zavoda za socijalni rad te obično iscrpljujuće djeluje na sve uključene, od djece i roditelja do stručnih osoba.

McIntosh (2003.) iznosi da je oko trećine svih razvoda obilježeno visoko izraženim konfliktom. Iako kod većine dolazi do smanjenja sukoba nakon razvoda, kod 8 – 12 % roditelja zastoje i sukob u komunikaciji perzistira. Postoje pokazatelji da su takvi roditelji emocionalno uznemireniji i manje stabilni te s više poteškoća u funkcioniranju ličnosti. Visokokonfliktni razvod uključuje stalnu želju za svađama, ekstremno neprijateljstvo i nedostatak povjerenja među roditeljima (Elrod, 2011., prema Buljan Flander i Roje Đapić, 2020.).

Ranije je već spomenuto, roditelje čiji se razvod braka može okarakterizirati kao visokokonfliktni obično je dobro uputiti na savjetovanje prije pristupanja medijaciji, ali ni to nije garancija da će se situacija među njima poboljšati. Dapače, često se na takvu sugestiju može čuti izjava „ne treba mi to, nisam ja lud“.

PRIKAZ SLUČAJA

Ivan (35) i Ivana (32) su mladi ljudi iz vrlo uspješnih i imućnih obitelji na području grada Splita. Upoznali su se prije otprilike pet godina preko zajedničkih prijatelja, vrlo brzo nakon toga su sklopili brak te dobili dijete koje trenutno ima nešto manje od četiri godine. Ivan je ekonomist i direktor uspješne tvrtke, a Ivana je dermatolog. Ivanu je ovo drugi brak, Ivani je prvi, nemaju djece iz prethodnih veza. Na ljeto 2021. godine su oboje istog dana došli u nadležni CZSS Split kako bi se raspitali o postupku razvoda braka, ali došli su odvojeno te nisu znali da će i onaj drugi tog dana doći u Centar. Ivana je tog dana predala zahtjev za obveznim savjetovanjem prije razvoda braka, a Ivan je bio na razgovoru kod socijalne radnice koja mu je pojasnila postupak te odgovorila na njegova pitanja vezana uz posljedice razvoda braka na dijete. Ivan tada pojašnjava da su se on i supruga odvojili prije tek nekoliko dana, da je ona mal. dijete povela sa sobom kod svojih roditelja gdje sada boravi. Nadalje navodi kako se odnos među njima značajno narušio čim je Ivana rodila mal. kćerku, da je bila jako nervozna i živčana te da je redovito imala ispade bijesa u odnosu na njega i na dijete. On da je prije godinu dana krenuo na

psihoterapiju kako bi se lakše nosio sa svime što ga je mučilo te je već odavno zaključio da će se razvesti od Ivane jer je ljubav između njih nestala. Ivana s druge strane, navodi da je Ivan taj koji je bio nervozan i često verbalno agresivan te da je ona sve pokušavala kako bi spasila brak, ali ju je onda samo jednog dana Ivan obavijestio da želi razvod i da se pokušaju dogovoriti oko malodobne kćerke.

Prema njihovim pojašnjenjima razloga koji su doveli do razvoda braka, u odnosu na Ivana i Ivanu može se primijeniti Gottmanova teorija bračne ravnoteže. Ta teorija opisuje kaskadu prema razvodu uzrokovanu smanjenom bračnom kvalitetom koja izaziva mnogo negativnih emocija i atribucija te pokreće udaljavanje od partnera, povećava se kritičnost prema partneru te se javljaju osjećaji prijezira pa čak i gađenja. Zatim dolazi do preispitivanja smislenosti braka i zajedničkog života nakon čega se kaskada ubrzava i brak završava prvo fizičkom razdvojenošću, a onda i formalno. U odnosu na Ivana i Ivanu jasno je da se nezadovoljstvo počelo javljati nakon rođenja djeteta i svega što takav događaj nosi sa sobom, napetost je rasla, komunikacija je bila loša, pokušali su se uključiti u bračno savjetovanje, ali Ivani se niti jedan terapeut nije sviđao pa su od svakoga odustajali. Tada se Ivan sam uključio u tretman psihologa koji mu je, prema njegovim riječima, pomogao da shvati što misli i želi te se odlučio na razvod braka što je onda i priopćio supruzi koja je nedugo zatim odselila iz stana u kojem su živjeli.

Ovdje je moguće i supružnike podijeliti na inicijatora i primatelja odluke o razvodu braka. Naime, iako je Ivana prva podnijela zahtjev za obvezno savjetovanje prije razvoda braka pri CZSS, iz razgovora sa obje strane je vidljivo da je Ivan već duže vrijeme prije toga razmišljao o pokretanju takvog postupka, pohađao je terapiju kako bi se pomirio s tom idejom te je inicirao fizičko razdvajanje od supruge. Ivana je tu bila nepripremljeni primatelj takve odluke te emotivno zaostaje za suprugom odnosno teže podnosi novonastalu situaciju i odluku o razvodu. Oba supružnika su gotovo odmah angažirala odvjetnike te je otpočela borba oko pitanja vezanih uz malodobnu kćerku.

Obzirom da su Ivan i Ivana već prošli i obvezno savjetovanje pri Centru za socijalu skrb kao i obiteljsku medijaciju u Obiteljskom centru, trenutno se nalaze u trećoj fazi

razvoda braka, a to je u ovom slučaju sudski proces. Oboje potječu iz izrazito imućnih obitelji, angažirali su odvjetničke timove koji štite njihova prava na sudu, a stručni tim Centra je zbog jačanja međusobnog roditeljskog sukoba istima izrekao i jednu od mjera obiteljsko pravne zaštite u odnosu na malodobnu djevojčicu. U obiteljskoj medijaciji su sudjelovali prije pokretanja postupka na sudu, ali isključivo iz razloga što tako nalaže Obiteljski zakon te je postupak obiteljske medijacije bio neuspješan.

Prema komunikacijskom obrascu, Ivan i Ivana su partneri koji projiciraju sukob. Karakteristika ovakvih sukoba je da partneri izbjegavaju otvorenu borbu i svjesni su neriješenih sukoba ispod površine, a sporovi oko uzdržavanja djece ili susreta često su sredstvo rješavanja drugog potisnutog sukoba. Također, često se blokiraju susreti s djecom jer odluka o kraju braka nije bila zajednička, a interes za brigu o djeci može biti i način za osiguravanje imovine (Sladović Franz, 2020). Ovaj komunikacijski obrazac se može primijeniti u slučaju Ivana i Ivane koji pri samoj odluci o razvodu braka nisu bili niti približno na istoj poziciji, a od početka postupka razvoda braka izbjegavaju zajedno doći na razgovore u, primjerice, Centar za socijalnu skrb, već na tjednoj razini šalju podneske kojima obavještavaju nadležni stručni tim o brojnim detaljima u odnosu na dijete i drugog roditelja te redovito traže individualne sastanke sa članovima stručnog tima kako bi pojasnili svoje stajalište. Centar za socijalnu skrb je također bio u posjedu prepiske osobne komunikacije stranaka preko mobitela jer su stranke istu poslale članovima stručnog tima. Iz te prepiske se dobije dojam da im i međusobne poruke pišu odvjetnici obzirom na izgled i sadržaj poruka koje su izrazito formalne, ispunjene pravnom terminologijom i slično, a tiču se pitanja kao što su dječje pelene ili noćenje mal djeteta kod jednog od roditelja. Vidljivo je da odvjetnici otežavaju roditeljstvo jer uče stranke da zauzmu ekstremne pozicije, potiču na nepridržavanje prijašnjih planova roditeljske skrbi i slično.

Dijete je u potpunosti izvan fokusa za oba roditelja, ali kroz mjeru nadzora koja im je izrečena vidljivo je da oba roditelja u potpunosti zadovoljavaju djetetove osnovne potrebe te izražavaju snažne emocije u odnosu na dijete koje su im i povod za nastavak međusobne pravne borbe u kojoj oboje traže da dijete primarno živi s

njima. Majka djeteta čak na sve načine nastoji opstruirati susrete djeteta s ocem te odbija ideju da dijete prespava kod oca iako je to određeno privremenom sudskom mjerom. Dakle, spornim pitanjima se može smatrati čitav sadržaj Plana o zajedničkoj roditeljskoj skrbi.

3.2. RAZINA SUKOPA RODITELJA PRIJE, TIJEKOM I NAKON RAZVODA BRAKA

Partnerski odnos je odnos dvaju ljudskih bića koji je više od prijateljskog odnosa, više od ljubavnog odnosa, više od seksualnog odnosa i više od poslovnog odnosa, a jedna od posebnosti tog odnosa leži u međuovisnosti. Međuovisnost u ovom odnosu podrazumijeva prisutnost, slika koju u sebi nosimo o partneru, njegove riječi i postupci djeluju na nas, naše osjećaje i postupke. Isto tako, naša slika, prisutnost i postupci djeluju na našeg partnera. Druga posebnost partnerskog odnosa jest intimnost (Obradović, Svilar Blažinić, Lukinac, 2017). Obzirom na međuovisnost i intimnost među partnerima ovaj odnos predstavlja “pogodno tlo” za pojavu i razvoj sukoba među partnerima stoga je način na koji se nose sa svojim sukobima najbolji prediktor dugoročnog uspjeha odnosa (Blažeka Kokorić, 2007). Petz (1992.) sukob definira kao zbivanje kada pojedinci ili grupe doživljavaju razlike neusklađivima ili vide jedni druge kao prijetnju svojim potrebama, vrijednostima ili sredstvima. To je situacija u kojoj postoje suprotna zbivanja, nastojanja, ponašanja i čuvstva te doživljaji uzajamno suprotnih interesa, a pretpostavlja niz ponašanja u međuljudskim odnosima koja se kreću u rasponu od napetosti i neslaganja do svađe pa i do različitih oblika nasilja.

Iskustveno je većina ljudi svjesna kako su sukobi sastavni dio života te ne predstavljaju nužno nešto negativno već mogu biti i prilika za rast i razvoj svakog pojedinca, ali i odnosa. Sukobi se odvijaju na svim razinama socijalnog života: interpersonalnoj, intergrupnoj, interorganizacijskoj i internacionalnoj (Deutsch, 1989, prema Pokrajac, 1992). Kada je riječ o sukobu koji uključuje dva ili više pojedinaca, onda govorimo o interpersonalnom sukobu koji podrazumijeva situaciju

njihovog međusobnog neslaganja gdje interesi svih uključenih ne mogu biti istodobno zadovoljeni, ili ih oni takvima doživljavaju (Pruit i Rubin, 1986).

Većina sukoba može se opisati istim obrascem (Ajduković i Pečnik, 1994): Dvije ili više osoba u interakciji doživljavaju neuskладive međusobne razlike u želji da dođu do nečega ili da zadovolje neke svoje potrebe, ostvare neke svoje vrijednosti. Na takvu situaciju ili takav vlastiti doživljaj interakcije reaguju nekim ponašanjem. Nakon te vremenske točke sukob se može dalje povećavati ili ublažavati.

Sukob će se povećavati:

- ako postoji porast u izražavanju srdžbe i frustracije,
- ako postoji porast percipirane prijetnje,
- ako se uključi više osoba koje zauzmu neku od suprotstavljenih strana,
- ako osobe nisu bile u prijateljskim odnosima ni prije sukoba,
- ako osobe raspolazu s malo prosocijalnih vještina.

Sukob će se smanjivati:

- ako se pažnja usmjeri na problem, a ne na sudionike/protivnike,
- ako postoji smirivanje izraženih emocija i smanjivanje percipirane prijetnje,
- ako su osobe bile prijatelji odnosno u dobrom odnosu prije sukoba,
- ako osobe znaju rješavati sukobe, ili imaju nekoga tko im može u tome pomoći.

Kako što je ranije već spomenuto, brojni autori ističu da sukob sam po sebi nije ni dobar ni loš, već neizbježan i nužan dio socijalnog života. Određena količina konflikata unutar grupa i organizacija je nužna jer vodi pozitivnim promjenama, dok svaka odsutnost sukoba dovodi do stagnacije. Dakle, sukobi postoje. Sami neće nestati, niti ih trebamo pokušati potisnuti već je cilj poučiti ljude vještinama korisnim u konfliktnim situacijama. Sukob može dovesti do osobnog rasta, nije uvijek dobar, ali nije uvijek niti loš. Za svaki sukob postoji više različitih rješenja, a što točnije odredimo problem, to je vjerojatnije da ćemo ga riješiti. Problem je u tome što neće svatko odrediti problem na isti način. U konfliktnim situacijama često se povećava nasilje, ali mogu se povećavati i pozitivni osjećaji te ponekad zaista možemo naći rješenje u kojem svatko pobjeđuje (Pruzman et al., 1988, prema Ajduković i Pečnik, 1994). Ovakvo razmišljanje o sukobu većini ljudi nije uobičajeno već najčešće svaki

sukob doživljavaju kao nešto negativno i ne vide na koji način im može pomoći u ikakvom smislu. Ovo je, naravno, ljudski i prirodno, ali zato je važna uloga stručnjaka koji s njima radi da im ukaže na činjenicu da se na sukob može gledati i na druge načine te da on može imati i pozitivne učinke. Radeći u podružnicama Hrvatskog zavoda za socijalni rad svakodnevno se susrećemo s osobama koje se međusobno ne slažu i sukobljavaju te imaju potrebu „obraniti se“ od druge strane. Reakcije i ponašanja ljudi su tada vrlo šarolike, ali nerijetko imamo priliku vidjeti i kako se te reakcije i njihova ponašanja s vremenom mijenjaju te osoba nešto i nauči kroz konflikt iako toga možda nije ni svjesna. Ova promjena kod nekih dolazi relativno brzo, a nekad je potrebno i više godina.

Prema Pećnik (1994.) vrlo česte reakcije ljudi na konflikt, tj. u situaciji ugroženosti vlastitih interesa, jesu - reakcije napada ili bijega (fight or flight). Velika je razlika u takvoj impulzivnoj reakciji i promišljenom odgovoru koji pretpostavlja da konfliktnu situaciju vidimo kao problemnu situaciju i izazov. Kod impulzivnih reakcija postoji osjećaj da ne možemo kontrolirati vlastito ponašanje ili da smo prisiljeni ponašati se na određeni način, a uzrok te reakcije pronalazimo u nekom ili nečemu drugom. Pri kreativnom, promišljenom odgovoru osjećamo da sami vladamo svojim ponašanjem (Pećnik, 1994). No, sposobnosti svih ljudi nisu jednake pa tako nisu jednake ni sposobnosti kontrole vlastitih emocija i reakcija, posebice u situacijama konflikta. To je jedan od razloga zbog kojih primjerice neki parovi kroz razvod braka prođu relativno jednostavno bez dugotrajnih sudskih postupaka, a kod nekih drugih razvod braka traje godinama te ostavi trajne posljedice na same bivše supružnike, na njihovu djecu, a ponekad i na članove šire obitelji. Spomenute reakcije napada ili bijega su u praksi zaista najčešće viđene, posebice u radu Zavoda. Reakcija napada manifestira se kroz razne oblike ponašanja - eksplozija srdžbe, vikanje, upadanje u riječ, inzistiranje da ste u pravu, dokazivanje vlastitog mišljenja, prigovaranje, ispravljanje druge osobe, postavljanje ultimatum (ako to ne učiniš, onda...), osvećivanje, „spuštanje“, vrijeđanje, itd. Reakcije bijega od konfliktne situacije također su raznolike - izvikati se na nekoga kod kuće kad je sukob s nekim na poslu izvikati se na nekoga na poslu, kad je sukob s nekim kod kuće, stalno razmišljati o tome kako je netko nepravedan i bezobrazan, žaliti se na nekog ali mu ništa ne reći u

lice, fizičko povlačenje, zašutjeti, postati depresivan, razboljeti se, postati preljubazan, govoriti sebi da nije fer prema drugoj osobi ako joj se nešto kaže (može se povrijediti), zaokupiti se nečim drugim u nadi da će problem sam nestati, govoriti sam sebi da to ionako nije važno itd (Pećnik, 1994). No, postoje i oni koji smatraju da, kad se radi o rješavanju konflikta, postoji i treća mogućnost, koja ne znači povući se, ali niti ući u borbu. Ona zahtijeva svjestan izbor, određen stupanj fleksibilnosti i vještine, nešto hrabrosti i povjerenja u proces komunikacije (Pećnik, 1994). Naravno da reakcije napada ili bijega nisu jedino rješenje, odnosno najčešće nisu uopće rješenje već samo odgoda konflikta. Naime, agresivnost i pasivnost u pristupu konfliktu znače samo da se osobe osjećaju nemoćno i ne znaju kako drugačije reagirati, a najčešće su i dalje povrijeđeni ili ljutiti te sukob nije riješen već samo odgođen.

S druge strane, svjedoci smo kako određeni pojedinci konflikte na svim razinama rješavaju lakše, dok neki drugi vrlo teško pronalaze rješenje ili ga ne pronađu uopće. Na nastanak, tijek i razrješenja sukoba veliki utjecaj imaju psihološki, socijalni i situacijski čimbenici ponašanja ljudi koji su sudionici konflikta (Grandt, 2005). Psihološki čimbenici bi podrazumijevali trajne osobine ličnosti i trenutna psihološka stanja koja pogoduju svađi. Tu možemo obratiti pažnju na temperament sudionika, kolika im je tolerancija na frustraciju, kolika im je javna svijest o samima sebi, koliko im je samopoštovanje i ponos te koliko su suosjećajni, odnosno koliko će im značiti tuđa reakcija na svađu. Socijalni čimbenici obuhvaćaju sve naučene obrasce ponašanja, stavove, mišljenja, vjerovanja, sustav vrijednosti s kojima sudionici ulaze u svađu. No, kod socijalnih čimbenika najveći utjecaj ima odgoj. Situacijski čimbenici podrazumijevali bi trenutačne okolnosti koje nam mogu poslužiti za stvaranje sukoba. To bi obuhvaćalo mjesto i vrijeme na kojemu se neki sukob događa te sve ostale ljude, stvari, pojave, vremenske prilike koji se na tom mjestu nađu u to vrijeme (Grandt, 2005). Sve ove čimbenike treba uzeti u obzir kad se radi sa sukobljenim stranama, ali imati na umu i činjenicu da se svi ti čimbenici s vremenom i mijenjaju što može olakšati ili otežati rješavanje određenog konflikta. U situacijama vezanim za razvod braka sukob se povećava ako postoji porast emocije ljutnje i frustracije, ako postoji porast opažene prijetnje između strana u sukobu, ako se

uključiti više osoba koje zauzimaju neku od suprotstavljenih strana, ako sudionici nisu bili u prijateljskim odnosima ni prije sukoba te ako raspolažu sa malo prosocijalnih vještina (Ajduković, 2019).

Ranije se smatralo da sam razvod braka nepovoljno utječe na psihološki razvoj djeteta, ali kasnija istraživanja upućuju na to da je razina sukoba među roditeljima prije i nakon razvoda braka, odnosno kvaliteta komunikacije roditelja, istinski izvor problema koje će dijete razvedenih roditelja imati (Amato i Keith, 1991.). Nadalje, prema Warshaku (2008.), nije sama prisutnost sukoba ono što toliko šteti djeci, već način na koji roditelji rješavaju sukobe. Iako je svakako poželjno zaštititi djecu od ogorčenih obračuna roditelja, još značajnije bi bilo djeci omogućiti da promatraju kako roditelji prevladavaju različitosti i rješavaju nesporazume na nenasilan i nesuparnički način. Od roditelja koji sudjeluju u obveznom savjetovanju ili obiteljskoj medijaciji često se može čuti kako primatelj odluke o razvodu zamjera inicijatoru razvoda što je pokrenuo takav postupak upravo zbog njihovog uvjerenja da razvod braka automatski znači i „propast“ djece. Ovo im ujedno bude i razlog za sukobljavanje s, uskoro bivšim, partnerom te često zaista vjeruju da na takav način štite djecu. Zbog toga je važno sustavno educirati stručnjake, socijalne radnike, psihologe i obiteljske medijatore koji će s roditeljima biti u bliskom kontaktu kroz proces razvoda. Važno je da im navedene osobe mogu i znaju objasniti što zapravo utječe na djecu i stvara im probleme. Primjerice, roditelje treba informirati o tome da se kao posljedica izloženosti izraženom roditeljskom sukobu (Johnston i Cambell, 1988., prema Profaca, 2010.: 86.) kod djece razvijaju četiri glavna tipa ličnosti s ozbiljnim teškoćama u interpersonalnim odnosima:

1. „*upravljajući stil*“ – manipulativno ponašanje, izražene teškoće u izgradnji odnosa privrženosti
2. „*uravnotežujući stil*“ – pregovarači među roditeljima, razvijaju toleranciju na sukob, izvana mirni, ali su trajno tjeskobni
3. „*stapajući stil*“ – tužna djeca, nemaju kontakt s vlastitim osjećajima, ali su osjetljivi na druge te reflektiraju njihove osjećaje
4. „*difuzni stil*“ – javlja se kod emocionalno najviše pogođene djece nerazvijenih obrana, teško funkcioniraju u svakodnevnim aktivnostima, slabo

su organizirani, ponekad im je potreban čak i institucionalni okvir unutar kojega će funkcionirati.

Mnogi će roditelji nakon ovih i sličnih informacija odustati od kontinuiranog sukoba te će razmisliti o svojoj malodobnoj djeci i zajedno sa drugim roditeljem ipak osmisliti najbolje rješenje za sve uključene strane. Ovdje medijacija može biti vrlo značajna te dovesti do sporazuma među roditeljima koji će se dugoročno i održati. Naime, medijacija odluku o ishodu ostavlja samim sudionicima te im ne nameće ono s čim se oni ne bi složili. Na takav način sudionici imaju osjećaj da drže svoj život u svojim rukama što može za njih biti osnažujuće i poticajno, ali i umanjiti konflikte u budućnosti. Naime, rješenje im ne nudi treća strana već ga oni sami pronalaze, a samim time uče kako to činiti i ubuduće.

Roditeljski sukob vezan uz razvod braka je vrlo kompleksan te počinje znatno ranije od samog postupka razvoda braka pri Hrvatskom zavodu za socijalni rad ili nadležnom sudu. Neki ljudi pokrenu postupak razvoda vrlo brzo nakon pojave problema u braku, a neki čekaju više godina dok se odluče na takav potez. Razlika među parovima je toliko da ih je gotovo nemoguće obuhvatiti, počevši od obrazovnog statusa, financijske (ne)stabilnosti, stambenog pitanja, imovine, prisutnosti nasilja, osobnih kapaciteta svake osobe, zdravstvenog stanja, podrške okoline, broja i dobi djece itd. Jedno je sigurno – svaki sukob i razvod braka je jedinstven i tako mu treba i pristupiti.

PRIKAZ SLUČAJA

Slijedi prikaz slučaja jedne obitelji koja je godinama bila u tretmanu CZSS Split zbog nasilja u obitelji i otežanog razvoda braka koji se drastično reflektirao i na troje malodobne djece. Roditelji su prošli put od izrazito naglašenog sukoba gdje nisu bili sposobni niti sjediti zajedno u istoj prostoriji bez sukobljavanja, povisivanja tona i slično pa do toga da su razdvojili djecu na način da je najstariji sin svojevoljno otišao živjeti kod oca te je u potpunosti odbijao vidjeti ili čuti majku te, u konačnici, do faze kada se otac prestao u svakom trenutku sukobljavati s majkom djece te je mal. sin s

vremenom ipak ponovno počeo viđati majku te čak izražavati želju da prespava kod nje i da se samostalno druže. Aktualno roditelji uredno funkcioniraju, dogovaraju se o svim pitanjima vezanim uz malodobnu djecu, sukobe i neslaganja rješavaju na konstruktivan način te djeca provode vrijeme i s majkom i s ocem.

PRIJE RAZVODA BRAKA

Maja B. rođena je 1985. godine u Splitu. Potječe iz necjelovite tročlane obitelji. Otac se rastavio od Majine majke kad je Maji bilo svega sedam godina, ponovno se oženio i odselio u Zagreb. Roditelji nisu imali dobar odnos, komunicirali su samo preko djece. Matko B. rođen je 1979. godine u Splitu. Potječe iz cjelovite šesteročlane obitelji. Pok. otac je za života radio u Njemačkoj 40 godina.

Maja i Matko vjenčali su se 2009. godine u Splitu, a u braku su dobili troje djece. Mal. Marko rođen je 2009. godine, pohađa osnovnu školu te je vrlo dobar učenik, trenira nogomet. Mal. Andro rođen je 2011. godine, pohađa osnovnu školu, trenira nogomet. Mal. Marta rođena je 2014. godine, pohađa osnovnu školu. Djeca su urednog rasta i razvoja. Maja i Matko upoznali su se 2008. godine, bili su u vezi oko godine dana nakon čega je Maja zatrudnjela. Maja navodi kako je u njenom odnosu s Matkom od početka bilo trzavica, svađa i mirenja. Matko je već u samom početku braka bio nasilan, a par puta je udario dok je bila trudna s mal. Markom. Na drugo dijete su krenuli u bračnom primirju s nadom da će među njima biti bolje, ali sve je ostalo isto. Maja za Matka navodi kako poludi kad ga nešto iznervira, da odmah postane agresivan i više, dok je u mirnim periodima bio u redu. Navodi kako bi ju Matko nekad znao istjerati iz kuće, te da su se sve svađe odvijale pred djecom, no da djecu nije nikad tukao. Navodi da je više puta razmišljala o razvodu, te da je jednom Matku spomenula isto no da joj je on na to rekao „di ćeš ti jadnice“, a ona bi i dalje ostajala s njim. Maja je više puta napuštala supruga, ali mu se ipak svaki put vratila uz njegova obećanja da će se stvari promijeniti. No, do promjene nije došlo i kad je opet došlo do nasilja, Maja je u studenom 2018. godine definitivno otišla i sa djecom preselila u podstanarski stan. Matko navodi sasvim suprotnu priču. Tvrdi kako je Maja odlazila od njega kako bi se viđala s dečkom, te nijeće postojanje bilo kakvih oblika agresije prema Maji. Dodaje da je u njihovom braku bilo sve u redu do početka 2018.g. kada mu je Maja rekla da je našla vanredni posao koji je počinjao

uvijek predvečer oko 17 sati, a na što je on pristao. Kazuje kako je ona kući počela dolaziti oko 23 sata po noći, te da joj je on rekao da prekine s tim poslom, no da ona nije pristajala govoreći da joj treba novaca. Njemu je navodi bilo neprihvatljivo da majka troje djece dolazi u ponoć kući s posla, a nakon nekoliko tjedana je otišla bez razloga te da onda pri CZSS Split započinje postupak obveznog savjetovanja prije razvoda braka.

Prema ovome se Maju može smatrati inicijatorom razvoda, a Matko je primatelj odluke koji očito nije shvaćao da je Maja ozbiljna u svojim namjerama te nije očekivao da će ga zaista trajno napustiti. Obzirom da je tijekom braka bilo nasilja u obitelji, oni tada nisu mogli biti kandidati za obiteljsku medijaciju jer je ravnoteža moći među njima bila znatno narušena. Maja je bila osoba izrazito niskog samopouzdanja, i sama je dijete razvedenih roditelja te joj je bilo izrazito teško napustiti bračnu zajednicu i „razoriti obitelj“. U komunikaciji je Matko bio kao Morski pas, a Maja s druge strane kao Medvjedić. Naime, Matko se koristio naređivanjem, prijetnjama, pokušavao je kontrolirati, a Maja je umanjivala sve svoje brige, pokušavala ga smiriti i slično. Njihove su uloge, dakle, bile toliko oprečne da bi bilo izrazito teško raditi s njima na postizanju dogovora kojim bi oboje bili zadovoljni. Naime, u obiteljskoj medijaciji bi Matko vjerojatno dominirao, a Maja bi se i dalje trudila smiriti situaciju pa čak i pod cijenu da pristane na dogovor koji joj niti najmanje ne bi odgovarao.

TIJEKOM RAZVODA BRAKA

Matko u procesu razvoda pri Centru i na sudu navodi kako Maja ima velike probleme sa mal. Markom, jer kako kazuje on ne želi biti s majkom, Marko da je rekao da voli samo njega, te da on kao otac to ne može gledati. Rješenje navedenog vidi da nakon razvoda mal. Marko ostane živjeti kod njega jer je mal. Marko kako kazuje psihički rastrojen kao i druga djeca, no dodaje da su ona još mala. Za sebe kazuje da je obiteljski čovjek, da su mu djeca sve, a da mu je obitelj bila sve. Od dana kada je došlo do prekida bračne zajednice supružnici nisu komunicirali,

vrijeme s djecom su podijelili na način da su djeca sedam dana kod majke, a sedam dana kod oca. Posebice otežano su išli odlasci mal. Marka kod majke, za koju je nekoliko puta rekao da ga je udarila, te koju je otac zajedno s mal. djetetom prijavljivao i CZSS.

Stručni tim CZSS Split je u više navrata razgovarao s roditeljima i sa mal. Markom. Otacu razgovorima iznosi optužbe protiv Maje navodeći da je majka Maja taj ponedjeljak i nedjelju istukla mal. Marka, a nakon što je on pisao ocu pismo. Potom je otac zamoljen da izađe da se obavi razgovor s mal. djetetom. Na upit mal. Marko navodi kako ga je u ponedjeljak mama istukla nakon što je pisao tati pismo. Oprečno navodu oca mal. Marko je naveo kako je s ocem pisao pismo u kojem je pisao da želi živjeti s ocem, posebno govoreći „moj je rukopis“, te da je to čuo njegov mal. brat koji je to rekao majci, a koja ga je u nedjelju, po povratku od oca ošamarila, te da joj to nije prvi put. Kazuje kako mama više voli brata i sestru nego njega, da njemu ne da novce za marendu, i da ga zaključa u sobu po 2-3 sata kada spomene tatu. O majci iznosi da kod nje dolaze njeni 'ljubavnici'. Upitan što to znači kazuje da je ljubavnik onaj kojeg 'voliš'. Končano, upitan da li se boji mame kazuje „Ne“. Na traženje socijalne radnice da joj ispriča neku sretnu uspomenu koju ima s majkom, Marko navodi da takva ne postoji. Naknadno je obavljen i razgovor s majkom koja je navedeno opovrgnula te iznijela kako otac Matko govori mal. Marku protiv nje te mu udovoljava i ne hrabri ga na dolazak kod nje. Otac Matko je opetovano govorio da će imati problem kad bude morao mal. Marku reći da ide kod mame, te da on to neće htjeti. U razgovoru s djecom vidljivo je da su počeli zauzimati 'roditeljske' strane. Primjerice mal. Marko je Andri rekao „Ja san pobiga jer me tvoja mama tuče.“, dok je mal. Andro rekao „Ja ne želim tvog tatu viditi.“. Također, saznaje se i o tome da roditelji govore neprimjerene informacije o onom drugom roditelju. Kada je kasnije roditeljima saopćena želja mal. djece da se roditelji dogovaraju o tome s kime će djeca živjeti, otac Matko navodi „Nema ništa od te želje. Zamislite majku koja nagovara djecu da djeca ne dođu kod oca.“. Rješenjem Centra za socijalnu skrb Split 2020. godine roditeljima Maji i Matku određena je mjera stručne pomoći i potpore u ostvarivanju skrbi u odnosu na mal. djecu. Tijekom razdoblja provođenja navedene mjere supružnici nisu komunicirali, mal. Marko je samovoljno otišao kod oca te se odbijao vratiti kod majke, na nagovještaj stručnog tima o mogućnosti da

ode kod majke, mal. Marko je plakao. Maja je pokušavala doprijeti do njega putem poruka i poziva, dok je Matko navodio kako ne želi tjerati mal. Marka kod majke da ne bi izgubio njegovo povjerenje. Mal. Marko je dugo odbijao otići kod majke te s njome nije ostvarivao redovite pozive. U odnosu na navedeno Matko se činio nekritičan, pa čak i opravdavajući. Matko je često u razgovorima povišen i verbalno se sukobljava s članovima stručnog tima CZSS. Npr. pred mal. Markom govori da ne poštuje stručno mišljenje Centra i da stručni tim dođe s policijom po mal. Marka i da ga odvedu, da on nije kriv što mal. Marko nema osjećaja za majku.

U početku procesa razvoda braka je vidljivo da je Maja bila potpuno bespomoćna u odnosu na mal. Marka, a da je Matko manipulirao s djetetom do te mjere da je gotovo došlo i do potpunog otuđenja mal. Marka od majke. Ukratko, sindrom otuđenja djeteta od roditelja je posljedica psihičkog zlostavljanja djeteta s krajnjom svrhom da se dijete trajno odvoji od drugog roditelja i da ga zamrzi. Zlostavljač je pritom roditelj koji pred djetetom ocrnjuje drugog roditelja zbog mržnje, izdaje, osjećaja ljutnje ili povrijeđenosti prema drugom roditelju zbog prekida veze ili bračne zajednice (Gardner, 1998). U ovom slučaju, mal. Marko je kontinuirano slušao oca kako nekontrolirano govori protiv majke te je i sam prihvatio njegove osjećaje i razmišljanja. Na pitanja stručnih djelatnika je odgovarao uvijek isto navodeći da ga je majka tukla i da je ne želi vidjeti. Ovakva situacija je potrajala više od dvije godine. Tijekom tih godina obitelji je bilo izricano više mjera obiteljsko-pravne zaštite, protiv oca je podignuta kaznena prijava te su opetovano pozivani u tadašnji CZSS na razgovore i testiranja. Također, mal. Marko je značajno popustio u školi te je čak pohađao nastavu po prilagođenom programu jer se nije mogao koncentrirati na učenje i školske obveze. U ovoj fazi kada je Matko bio u kampanji ocrnjivanja majke te uživao u odnosu koji je stvorio sa mal. Markom, obiteljska medijacija vjerojatno ne bi polučila uspjeh. Maja je bila potpuno utučena i nesigurna, a Matko je bio ljutit i pomalo agresivan te ravnoteža moći nije postojala niti u najmanjoj mjeri za provođenje medijacije.

NAKON RAZVODA

U razgovoru sa Majom početkom 2022. godine ista navodi kako u posljednje vrijeme ostvaruje nekakav minimalan kontakt sa mal. Markom na način da mu se obrati dok razgovara na mobitel sa mal. Androm. U to vrijeme je mal. Marko u potpunosti odbijao kontakt s voditeljicom mjere, majkom ili djelatnicima Centra, bio je u izrazitom otporu te je majci rečeno da je inzistiranje na provođenju mjera obiteljsko pravne zaštite tog trena kontraproduktivno u smislu da se provode prema mal. djetetu. Maja se s ovim složila te i sama smatrala kako otpor mal. djeteta raste sa svakim kontaktom koji s njim pokušaju ostvariti stručne osobe. Stručni tim je tada procijenio potrebnim pratiti obiteljsku situaciju na način da voditeljica mjere ne inzistira na viđanju mal. Marka kako bi mu se dalo prostora koji mu je bio potreban te da komunicira isključivo s majkom radi podrške. Navedeno se pokazalo ispravnim obzirom da su se kontakti mal. Marka i majke Maje u ljetnom periodu počeli održavati redovito, često i na inicijativu samog djeteta te u odsustvu voditeljice mjere. Komunikacija između samih roditelja je postala primjerenija iako je Matko odbijao surađivati s voditeljicom mjere, ali je komunicirao s majkom djece. Tijekom ljeta se situacija u obitelji dodatno poboljšala u smislu odnosa mal. Marka s majkom. Matko je voditeljici mjere naveo kako tijekom ljeta ima previše posla te se nema vremena baviti pitanjem odnosa mal. djeteta s majkom. Očeva preokupiranost poslom i često izbijanje su mal. Marku dali slobodu da samostalno određuje kad će i koliko viđati majku bez pritiska koji mu je do tada stvarao otac. Susreti Maje i mal. Marka su se tada počeli odvijati čak i u Majinom stanu u koji je mal. Marko do tada izričito odbijao ući. Također, odnos majke i sina se nije narušavao čak ni kada je između Maje i Matka dolazilo do nesporazuma ili svađe. Maja se aktivno uključila u život mal. Marka što je on prihvatio bez poteškoća, često je dolazio kod majke te su otvoreno komunicirali. Maja je uključila sebe te drugo dvoje djece u rad Obiteljskog centra na savjetovanje, uspješno se nosi s izazovima koji su pred njom, a ona i Matko sada primjerenom komuniciraju i dogovaraju se o svim pitanjima vezanim uz djecu.

Jedna od istaknutijih klasifikacija koja daje pregled prema intenzitetu sukoba, ali onda i prema sadržaju roditeljskog odnosa i odnosa prema djeci, je ona prema kojoj

se sukob može procijeniti kao minimalan, blag, umjeren, jak i izrazit (Garrity i Barisa, 1994., prema Baris, Coates, Duvall, Garrity, Johnson i LaCrosse, 2001.).

Stručnjaci u području zaštite mentalnog zdravlja i različitih programa koordinacije i pomoći roditeljima nakon razvoda, smatraju da se ranom identifikacijom razine sukoba može doprinijeti primjerenom intervenciji. Također, smatraju da je procjena roditelja/bivših supružnika unutar te klasifikacije dinamična te da može doći do promjena tijekom vremena zbog primijenjenih intervencija, ali i promijenjenih okolnosti u životu bivših supružnika (Baris i sur., 2001.).

Upravo to se dogodilo i u slučaju Matka i Maja. U posljednjim razgovorima obavljenim s Matkom, on je često komentirao da njega svi trebaju „pustiti na miru“ i da će se mal. Marko majci „prirodno vratiti“. U realnosti je postojalo više faktora koji su bili presudni za gore navedenu promjenu. Za početak, Matko je započeo novu romantičnu vezu koja mu je odvrtila misli od bivše supruge i zamjeranja koje je imao prema njoj. Nadalje, stručni djelatnici su bili dojma da se Matko zamorio od sukoba i činjenice da je bio primoran surađivati s državnim institucijama zbog određenih svojih postupaka. Konačno, vjerojatno je shvatio da je jednostavno lakše surađivati s bivšom suprugom, uvidio je da mal. Marko razvija određene probleme u ponašanju te mu nije odgovarala djetetova „ovisnost“ o njemu. Stoga je popustio pritisak te dopustio djetetu da čini ono što mu je došlo spontano, a to je bila obnova odnosa s majkom. Matkov i Majin postupak razvoda braka na sudu još nije konačno završen te je na snazi i dalje privremena mjera. Obzirom da oni sada znatno bolje surađuju po pitanju djece, ali još nisu razlučili koji će biti njihov trajni dogovor vezan uz djecu, za njih bi bilo iznimno korisno da ih primjerice nadležni sud u ovom periodu uputi na obiteljsku medijaciju. Naime, iako su imali burnu prošlost s obilježjima nasilja te čak zlostavljanja djeteta, Maja je kroz godine napredovala i ojačala te se naučila nositi s Matkom na način koji joj je odgovarao i koji je postizao dobre rezultate. Matkove emocije su također bile sve manje izražene te je uglavnom primjerenom komunicirao s Majom. Ravnoteža moći se kod ovih bivših supružnika uspostavila više godina nakon prekida bračne zajednice te bi obiteljska medijacija sada vjerojatno polučila rezultate u odnosu na njih jer su oboje tek sada sposobni suočiti se jedan s drugim te staviti potrebe svoje djece na prvo mjesto.

3.3. RAZVOD KAO TRAUMA

Prethodno je već navedeno da se razvod braka smatra drugim najstresnijim događajem u životu osobe te da je po razini stresa jedino smrt bliske osobe strašnja za osobu. Stres se definira kao sklop emocionalnih, tjelesnih (fizioloških) i/ili bihevioralnih reakcija do kojih dolazi kad neki događaj procijenimo opasnim i/ili uznemirujućim, odnosno kao sklop psihičkih i tjelesnih reakcija na stresor koji pred nas postavlja zahtjeve kojima ne možemo udovoljiti (Lazarus i Folkman, 1984.). Sam stresor ili izvor stresa definira se kao događaj ili niz događaja za koje procjenjujemo da ugrožavaju naš život i/ili život nama važnih ljudi, materijalna dobra, samopoštovanje i sl., odnosno događaj za koji smatramo da može poremetiti uobičajeni, svakodnevni tijek našega života (Lazarus i Folkman, 1984.). Razvod braka dakle po svim navedenim kriterijima pripada u kategoriju stresora, a stres koji će supružnici doživjeti uslijed razvoda braka ovisi o njihovim osobnim karakteristikama, ali i o mnogim okolinskim faktorima.

S druge strane, traumatski događaji spadaju u događaje izvan običnoga ljudskog iskustva i povezani su s vrlo intenzivnim reakcijama straha i ugroženosti za vlastiti ili tuđi život, a odnose se na događaje kao što su: prisustvovanje nasilju, silovanje, prisustvovanje pogibiji drugih ljudi, prijetnja smrću, ratovi, prirodne katastrofe (Američka psihijatrijska udruga, 1996.). Za razliku od stresnih događaja traumatski događaji uključuju ugroženost života i tjelesne cjelovitosti, odnosno bliski susret s nasiljem i smrću. Oni ljudska bića suočavaju s krajnostima bespomoćnosti i straha i pobuđuju reakcije katastrofe (Herman, 1996.). Traumatske događaje dijelimo na događaje tipa I. koji su jednokratni, kratkotrajni, izuzetni i teški (Nesreće, razbojništva, silovanje, prirodne katastrofe i slično) te na one tipa II. koji se ponavljaju i traju duže vremena (tjelesno ili spolno nasilje, zatočeništvo, obiteljsko nasilje) (Ajduković, 2017).

Razvod braka svakoj osobi predstavlja veći ili manji stresor u životu. Razvod braka također najčešće uključuje veću ili manju razinu sukoba među partnerima. No,

razvod braka kojem je prethodilo nasilje u obitelji ima jednu sasvim drugu težinu te zahtijeva sveobuhvatan pristup većeg broja stručnih osoba, a udovoljava i gore navedenim kriterijima koji ga svrstavaju u traumatske događaje odnosno iskustva.

U Republici Hrvatskoj Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji, u članku 10, nasilje u obitelji definira kao sljedeće:

1. Primjena fizičke sile uslijed koje nije nastupila tjelesna ozljeda
2. Tjelesno kažnjavanje ili drugi načini ponižavajućeg postupanja prema djeci
3. Psihičko nasilje koje je kod žrtve prouzročilo povredu dostojanstva ili uznemirenost
4. Spolno uznemiravanje
5. Ekonomsko nasilje kao zabrana ili onemogućavanje korištenja zajedničke ili osobne imovine, raspolaganja osobnim приходima ili imovine stečene osobnim radom ili nasljeđivanjem, onemogućavanje zapošljavanja, uskraćivanje sredstava za održavanje zajedničkog kućanstva i za skrb o djeci
6. Zanimarivanje potreba osobe s invaliditetom ili osobe starije životne dobi koje dovodi do njezine uznemirenosti ili vrijeđa njezino dostojanstvo i time joj nanosi tjelesne ili duževne patnje (ZZNO, 2023).

U odnosu na nasilne događaje u partnerskim odnosima obično se navodi da imaju ciklus od tri faze. Prva faza je porast napetosti nasilnog partnera kada je žrtva svjesna da je napad neizbježan te se događaju „manji“ incidenti, a žrtva nastoji smiriti situaciju. Druga faza je sam nasilni događaj čije trajanje može biti vrlo različito te tada dolazi do nekontroliranog oslobađanja napetosti koja se nakupila u prvoj fazi. Žrtva tada ima reakcije šoka, poricanja i nevjerice, obično ne traži pomoć osim u slučaju teže ozljede, ali se i nakon primanja pomoći vraća partneru. Treća faza je smanjivanje napetosti praćeno uvidom u posljedice pa tako neki nasilnici u toj fazi pokazuju zgražanje i kajanje zbog svog postupka, opravdavaju se nervozom zbog posla ili ponašanja djece, pićem i slično. Gotovo uvijek su se spremni zakleti da se tako nešto neće nikada ponoviti (Ajduković, 2017). Specifičnost ovakvog cikličkog nasilja je u tome što se često dogodi da žrtva razvije izrazitu privrženost prema nasilniku, a to se objašnjava traumatskim vezivanjem. Traumatsko vezivanje je

posljedica ovakvog zlostavljanja jer žrtva prolazi od potpune nemoći kada je zlostavljač apsolutno moćan, do potpune moći kada su u fazi pomirenja te će zlostavljač učiniti sve da se iskupi (Ajduković, 2017).

No, nisu svi počinitelji i žrtve nasilja jednaki niti su svi nasilni događaji jednaki po svojim karakteristikama. U novije vrijeme uslijed raznih empirijskih istraživanja Kelly i Johnson (2008) prikazuju novu tipologiju partnerskog nasilja:

1. Nasilje koje karakterizira prisila i kontroliranje

Ova vrsta nasilja uključuje zastrašivanje, prijetnje, izoliranje, uskraćivanje, ponižavanje, podcjenjivanje, korištenje djece u svrhu zlostavljanja, ekonomsko zlostavljanje i metode prisile. Počinitelji su češće muškarci, a ovaj oblik nasilja se nekad naziva i „intimni terorizam“ jer uključuje obrazac emocionalnog nasilja, zastrašivanja, prisile i kontrole povezane s tjelesnim nasiljem.

2. Nasilje kao reakcija na napad

Oblik nasilnog ponašanja koji predstavlja trenutnu reakciju na napad s primarnom namjerom da se zaštiti sebe ili druge od ozljeđivanja. Ova vrsta nasilja dijelom objašnjava i zašto brojna suvremena istraživanja pokazuju da je najčešći oblik partnerskog nasilja upravo uzajamno nasilje (Ajduković, 2017)

3. Situacijsko nasilje

Situacijsko nasilje je ujedno i najčešći oblik nasilja u bračnim i izvanbračnim vezama te su počinitelji u podjednakoj mjeri i muškarci i žene. U osnovi se ne temelji na pokušaju preuzimanja moći i kontrole u odnosu te žrtva najčešće ne razvija strah, a uglavnom se radi o blažim oblicima tjelesnom nasilja ili verbalne agresije (guranje, stiskanje, vrijeđanje, vikanje..). Situacijsko nasilje se događa kad partneri, jedan ili oba, imaju lošiju sposobnost rješavanja konfliktnih situacija ili poteškoće s izražavanjem i konstruktivnim kanaliziranjem ljutnje pa onda rasprava među partnerima preraste u tjelesno nasilje.

4. Nasilje potaknuto razvodom ili razdvajanjem

Odnosi se na nasilje među partnerima kod kojih ranije nije evidentirano nasilno ponašanje te je obično limitirano na jednu ili dvije epizode nasilnog ponašanja tijekom razdoblja razvoda ili neposredno nakon razdvajanja. Ovaj oblik nasilja uključuje iznenadne verbalne ili fizičke napade, bacanje stvari na partnera,

uništavanje imovine ili partnerovih stvari, prijetnje oružjem i slično, a može biti u rasponu od umjerenih do ozbiljnih oblika nasilja. Počinitelj je najčešće partner koji je ostavljen i šokiran situacijom razvoda odnosno primatelj odluke o razvodu, a svoje nasilne postupke uglavnom ne negira već je njima posramljen.

Iako je svako nasilje u obitelji potrebno i važno primjereno sankcionirati, razlike između pojedinih slučajeva nasilja su značajne te ne moraju nužno svi takvi događaji biti okarakterizirani kao traumatski. Najteže psihičke posljedice izazivaju traumatski događaji kod kojih čovjek s namjerom povrijedi drugu osobu te ona gubi povjerenje i osjećaj sigurnosti, a ovo može duboko utjecati na ličnost osobe. Žrtva takvih događaja osjeća strah za sebe i djecu, sram i ljutnju zbog vlastite nemoći i ranjivosti, tugu, strah od gubitka kontrole nad vlastitom agresijom, ali i sram zbog vlastitih agresivnih poriva (Ajduković, 2017). Nasilje žrtvu dovodi do teških emocionalnih stanja kao što su tjeskoba, očajanje, bespomoćnost, agresija prema sebi ili drugima, depresija, suicidalnost te je s njima ponekad jako teško stupiti u kontakt (Ajduković, 2017).

U praksi su slučajevi nasilja u obitelji gotovo svakodnevni dio posla Hrvatskog zavoda za socijalni rad, kao i drugih institucija. Iz tog razloga postoji Protokol o postupanju u slučajevima nasilja u obitelji te su svi stručni radnici dužni po njemu postupati i prijaviti svako saznanje o nasilju. Postavlja se pitanje gdje je u tome obiteljska medijacija? Obiteljski zakon je do 2015.godine sadržavao članak 332. koji je navodio da se obiteljska medijacija ne provodi u slučajevima tvrdnje o postojanju obiteljskog nasilja (ObZ, 2014., čl.332). Isti članak nakon izmjena Zakona u 2015.godini navodi kako se obiteljska medijacija ne provodi u slučajevima kada prema procjeni stručnog tima centra za socijalnu skrb ili obiteljskog medijatora zbog obiteljskog nasilja nije moguće ravnopravno sudjelovanje bračnih drugova u postupku medijacije (ObZ, 2015., čl.332). Dakle, sudjelovanje u obiteljskoj medijaciji za osobe kod kojih je postojalo obiteljsko nasilje bi, prema ovom članku, trebalo biti moguće, a ovisilo bi o stručnim osobama i njihovoj procjeni.

Mišljenja stručnjaka o ovoj temi su poprilično različita te idu od onih koji smatraju da bi medijacija trebala biti zabranjena u svakom slučaju gdje je bilo nasilja među partnerima do onih koji smatraju da je svaki slučaj individualan te bi ga takvim i trebalo promatrati što bi značilo da svaki slučaj treba posebno procjenjivati i evaluirati mogućnost provođenja obiteljske medijacije. Aktualno uglavnom dominira stav prema kojem se medijacija može provoditi i kad je bilo prisutno nasilje u partnerskom odnosu, ali pod uvjetom da je prethodno provedeno odgovarajuće procjenjivanje razine i posljedica doživljenog nasilja i prilagodba postupka koja treba osigurati sigurnost uključenih i ravnotežu moći među njima kao jednu od bitnih pretpostavki medijacijskog procesa (Ajduković, 2017). S jedne strane, obiteljska medijacija je osnažujući proces, a na taj način bi mogla djelovati i na žrtvu nasilja te bi bilo poželjno dopustiti samoj osobi da odredi osjeća li se spremna za sudjelovanje. S druge strane, ne može se garantirati tjelesna sigurnost sudionika te nije moguće predvidjeti kako bi se odnos među njima nastavio razvijati nakon medijacije te bi li taj proces predstavljao povod počinitelju za novo nasilje (Ajduković, 2017).

No, kao što je već rečeno, postoje različite vrste nasilja. Različite po svom obliku, intenzitetu, duljini trajanja te psihičkim ili fizičkim posljedicama koje ostavljaju na žrtvi nasilja, ali i ostalim članovima obitelji. Dakle, jedino je primjereno svaki slučaj gledati zasebno te na temelju toga procijeniti je li provođenje obiteljske medijacije prikladno. U praksi se događa to da bračni parovi ne odlaze na obiteljsku medijaciju bez obzira na to kada se nasilje dogodilo ili kojeg je bilo intenziteta. Oni uglavnom budu zadovoljni što ne moraju prolaziti kroz dodatne procedure prije razvoda braka, ali je činjenica da propuštaju značajnu priliku da vlastitim snagama postignu sporazum kojim bi bili, barem donekle, zadovoljni.

PRIKAZ SLUČAJA

Iako je svaki razvod braka bez sumnje težak i predstavlja vrlo zahtjevan period u životu supružnika i njihove djece, ipak postoje značajne razlike između svakog pojedinačnog iskustva. Tako neki supružnici kroz sam proces razvoda prođu relativno „glatko“ u smislu dogovora i daljnje brige o djeci, nekima je potrebna

pomoć stručnih osoba kako bi se pomirili sa situacijom te odvojili partnersku ulogu od roditeljske i slično. No, postoji i ona skupina ljudi kojima razvod braka i sve vezano uz njega predstavlja traumatsko iskustvo od kojeg se dugo vremena oporavljaju te nakon tog iskustva budu izmijenjeni. Slijedi primjer jednog takvog iskustva iz Hrvatskog zavoda za socijalni rad, područnog ureda u Splitu, primjer koji predstavlja „intimni terorizam“ u potpunosti.

Maja B. rođena je 1985.godine u Splitu. Prvi brak sklopila je sa Davorom 2008.godine, a isti je razveden 2011.godine. U tom braku je rođena Doris 2008.godine. Drugi brak je Maja sklopila sa Ivanom 2021.godine, a prethodno je s njim bila u vezi od 2017.godine te su dobili zajedničkih dvoje djece – mal. Roberta i mal. Renata. Mal. Renato rođen je 2018.godine u Splitu, mal. Robert rođen je 2019.godine u Splitu. Ivan je rođen 1988.godine u BiH. Ivan je prethodno bio u braku te je iz prvog braka rođeno dvoje djece, mal. Ljuba rođena 2013.godine i mal. Luka rođen 2014.godine. Mal. Ljuba i Luka majku nisu vidjela otkad ih je napustila, a sada živi u neposrednoj blizini djece u BiH, udana je, prešla je na islamsku vjeru te ima jednog sina u novom braku. CZSS se sa obitelji upoznao kada se Majin prvi suprug, Davor, početkom 2021. godine žalio kako ima teškoće u ostvarivanju kontakta s mal. kćerkom Doris te iznosi i sumnju u narušene obiteljske odnose u obitelji u kojoj mal. Doris stanuje. Izražava sumnju u očuha. U razgovoru sa mal. Doris se doznaje kako ista odbija susrete s ocem jer ju je isti seksualno uznemiravao, a kulminacija se dogodila kada je bila kod njegove obitelji u prosincu 2020.godine te ona od tada oca ne viđa. Maja je bila šokirana tim saznanjima, ali je kćerki pružila podršku. U lipnju 2021.godine Centar zaprima dopis škole u kojem se navodi kako je mal. Doris psihologinji navela da su očuh i njezina majka u stalnim svađama koje nerijetko završavaju i fizičkim obračunima te da je očuh jednom prilikom i nju udario. Istog dana Centar prima i prijavu policije o nasilju koje se dogodilo u obitelji. Maja i Ivan složno navode da je situacija puno bolja jer su oni odlučili poraditi na svom odnosu, te da su čak s ciljem dobivanja više vremena za rad na svojem odnosu četvero mlađe djece u drugoj polovici šestog mjeseca odveli u BiH, kod bake i djeda po ocu. Tijekom razgovora Ivan je samostalno iznosio vlastitu viziju povoda za svađe, a Maja je uglavnom šutjela, te potvrdila njegove navode. Maja je

djelovala snižene razine energije, pasivnog stava te zamišljeno. U odnosu na nasilje u njihovoj obitelji oni krivnju prebacuju na Majinu obitelj tvrdeći da su ih Majini roditelji toliko maltretirali svojim postupcima i izjavama da je to stvaralo ogromnu netrpeljivost između Maje i Ivana te da bi sve kulminiralo verbalnom svađom i bacanjem stvari po kući. Ivan tada u razgovoru navodi da je pokušavao Maju uvjeriti da su njezini roditelji užasni ljudi, da su zli i da se ona mora svoje obitelji odreći kako bi njihov brak mogao funkcionirati. Maja na navedeno dodaje da je ona imala potrebu svoju obitelj braniti te su u takvim situacijama izbijale svađe između njih. U konačnici Maja navodi kako je „shvatila da je Ivan u pravu te da ni ona ne želi više imati nikakve veze sa svojim roditeljima i bratom“ te da je njihov odnos od tada mnogo bolji. U razgovoru sa mal. Doris, ona navodi i da je zaista situacija u kući mirnija u posljednje vrijeme te da i ona uočava da se majka i njezin oćuh trude riješiti svoje nesuglasice na primjerenije načine. Nakon dva tjedna u večernjim satima je izbila svađa između Ivana i Maje uslijed čega je mal. Doris pobjegla kod bake i ujaka te se odbijala vratiti majci. Članovi Majine obitelji tada za Ivana navode da pretjerano konzumira alkohol, kao i da su mu pronašli marihuanu. Nasilje da je dugotrajno i Ivan ga najviše ispoljava prema supruzi na način da joj učestalo prijete i ucjenjuje je gubitkom djece. Navode i da je Ivan nasilan prema svom sinu Renatu kojeg naziva pogrdnim imenima „kopile, đavle...šta si se rodio“. Mal. Doris za svoju majku navodi kako trpi verbalno i fizičko nasilje svoga supruga, da je pod njegovim utjecajem i da ispred njega ne smije reći što se u obitelji događa, majka ju sms porukama moli da nikome ne govori o svađama u obitelji navodeći joj da će joj oduzeti djecu, te da će ona tako ostati bez brata. Maja situacije nasilja opisuje „obićnim svađama“ te je vidljiva tendencija umanjivanja ozbiljnosti događaja. Suprugovo nasilje opravdava tražeći krivnju u svojoj obitelji ili u sebi, stjeće se dojam da Maja ponavlja uvjerenja supruga. Ivan negira navode Majine obitelji. Negira konzumaciju alkohola i marihuane. Maja i Ivan su neposredno nakon razgovora otišli u BiH te su se odbijali vratiti u Hrvatsku s djecom. Djelatnice Centra u BiH izvještavaju kako Ivan i Maja „povratak nazad ne uzimaju ni pod razno svjesni činjenice da se Ivan tereti za više kaznenih djela“. Roditelji su u više navrata telefonski i e-mailom upozoreni kako je važno da dođu u Hrvatsku zbog rješavanja pitanja vezanih uz mal. Doris koja je tada bila povjerena baki po majci.

Složili su se da Maja dođe u Split, ali Ivan je odbio doći. U kolovozu 2021.godine na razgovor je došla Maja. Ona odmah traži od stručnog tima da „joj pomognu da se rastavi od Ivana“, izražava strah i bojazan za svoj život. Maja iznosi kako već godinama trpi fizičko i psihičko nasilje, da je Ivan alkoholičar, da nije dopuštao njoj niti djeci da redovito održavaju osobnu higijenu pa tako da njoj npr. nije dopuštao da opere kosu kad ona želi, djeci nije dopuštao da se tuširaju više puta tjedno i slično. Također je kazala da ju je Ivan učestalo vrijeđao i omalovažavao navodeći da je glupa, nesposobna, loša majka i slično. Ivan da joj je jednom prilikom prijetio puškom, da joj je branio kontakt sa prijateljima ili rodbinom. Maja u razgovoru izražava strah te navodi kako joj je mnogo puta prijetio te govorio da će „platiti Bosancima da izbodu nekoga ili bace dimnu bombu ili zapale kuću njenih roditelja“ i da, ako se rastave, da će učiniti sve da djeca ne završe u njezinim rukama, da će nju „zaviti u crno“ te da je često znao izjaviti u svađi da će ubiti sebe i mal. Renata. Maja navodi da je ranije bila u strahu te da joj je Ivan stalno davao upute kako da se ponaša i što da kaže. Navodi da je osjetila olakšanje i kada je stručni tim tražio izvid od Centra u BiH jer je shvatila da ipak još ima nade da joj netko pomogne. Maja je verbalizirala želju za preuzimanjem skrbi o mal. djeci Renatu i Robertu koji su se nalazili s ocem. Odmah je predala i zahtjev za Obvezno savjetovanje prije razvoda braka pri Centru, a Ivan je svakodnevno slao e-mail poruke nadležnim djelatnicama CZSS Split u kojima iste optužuje za zanemarivanje njegove djece, iznosi optužbe u odnosu na suprugu Maju i slično. Ivan je jednom ipak došao na razgovor te je naveo kako je Maja dobra majka, ali da će joj vratiti djecu samo ako ona ispuní njegove uvjete, a to je da se Maja preseli u trosoban stan gdje bi djeca imala svoje sobe i da će od Maje zahtijevati da mu "potpiše" da ni ona ni djeca više nikada neće stupiti u kontakt s njezinom obitelji. Nakon dva dana Ivan je na službeni mail CZSS Split poslao mail u kojem je izrekao prijetnju u odnosu na život svoje malodobne djece te je obavijest o navedenom odmah prosljeđena nadležnoj policijskoj postaji. Isti dan Ivan je otišao za Split jer su se on i Maja preko kupca kuće koju je Maja odlučila prodati dogovorili da će mu Maja uručiti 10 000,00 eura, a da će joj on dan poslije dovesti mal. Roberta i Renata. Ivana su policijski službenici priveli prilikom prelaska granice te su Maji sutradan Ivanovi roditelji doveli mal. djecu na granicu s BiH te je ona preuzela malodobnog Renata i Roberta. Maja je i dalje izražavala strah od

Ivana i njegovih postupaka, ali on je poštivao izrečene mjere opreza te je nije pokušavao kontaktirati. Maja je u potpunosti surađivala sa nadležnim institucijama, ali što se tiče njezine roditeljske uloge i identiteta, isti je fragilan. Osjeća krivnju zbog svojih roditeljskih propusta, sniženog je raspoloženja i jako usmjerena na malodobnu djecu, a sa svojom obitelji i dalje odbija kontaktirati iako bi joj njihova pomoć bila značajna.

4. ZAKLJUČAK

U današnje vrijeme, kada se razgovara o djeci, i stručnjaci i laici se pozivaju na dječja prava, te na konvencije i propise kojima se štiti najbolji interes djeteta. Najbolji interes djeteta je, dakako, sačinjen od brojnih varijabli te je potrebno razmatrati najbolji interes svakog pojedinog djeteta u njegovim okolnostima, ali postoje i univerzalni interesi djeteta koji bi trebali biti ostvareni za svako pojedino dijete bez iznimke. Prava sadržana u Konvenciji o pravima djeteta temelje se na četiri opća načela:

- 1. Djeca ne smiju trpjeti diskriminaciju "neovisno o rasi, boji kože, spolu, jeziku, vjeri, političkom ili drugom mišljenju, nacionalnom, etničkom ili društvenom podrijetlu, vlasništvu, teškoćama u razvoju, rođenju ili drugom statusu djeteta, njegovih roditelja ili zakonskih skrbnika".*
- 2. Djeca imaju pravo na život i razvoj u svim vidovima života, uključivši tjelesni, emotivni, psihosocijalni, kognitivni, društveni i kulturni.*
- 3. Pri donošenju svih odluka ili izvršenju postupaka koji utječu na dijete ili na djecu kao skupinu, najvažnija mora biti dobrobit djeteta. To se odnosi kako na odluke koje donose vladina, upravna ili zakonodavna tijela, tako i na odluke koje donosi obitelj.*
- 4. Djeci se mora omogućiti aktivno sudjelovanje u rješavanju svih pitanja koja utječu na njihov život i dopustiti im slobodu izražavanja mišljenja. Ona imaju pravo izreći svoja gledišta koja se moraju ozbiljno uzeti u obzir. (Konvencija o pravima djeteta, 1989).*

No, u realnosti znamo da tome nije tako. Neka djeca žive u siromašnijim prilikama od drugih, neka djeca gladuju, neka nemaju pristup primjerenom zdravstvenom skrbi,

neka trpe nasilje i zlostavljanje. Također, neka djeca svoje djetinjstvo provedu u miru i skladu sa svojom obitelji, dok mnoga druga prođu kroz razvod ili rastavljanje roditelja te sve ono što se uz taj razvod vezuje, a što je prethodno spomenuto kroz ovaj rad.

Brojni stručnjaci i istraživači se već godinama bave pitanjima povezanim s razvodom braka, razinom sukoba prije, tijekom i nakon razvoda, roditeljstvom odnosno suroditeljstvom nakon razvoda te učincima koje razdvajanje roditelja, a time i razdvajanje obitelji ima na djecu. Isti ti stručnjaci se bave i pitanjem najboljeg načina kako da se roditeljima pomogne i pruži podrška u tom procesu, kako da ih se nauči rješavati konflikte na konstruktivan način tako da negativan utjecaj razvoda na djecu bude minimalan. Jedan od načina je i obiteljska medijacija koja se razvija već dugi niz godina i čije postavke pružaju mogućnost roditeljima da se u sigurnom okruženju suoče sa svojim problemima i da se usredotoče na svoju budućnost i budućnost zajedničke djece. No, kad se uzmu u obzir brojni faktori koji utječu na ponašanje supružnika u procesu razvoda braka, nije realno očekivati od njih da su u svakom trenutku stabilni i staloženi te spremni na suradnju sa stručnim službama kako bi nanovo organizirali cijeli svoj život. Dapače, očekivano je da će isti ljudi u različitim fazama procesa razvoda braka i vlastitog međusobnog sukoba na drugačiji način reagirati na postupak obiteljske medijacije koji će onda, ovisno o situaciji, biti više ili manje uspješan. Navedeno je potvrđeno ovim radom odnosno izloženim primjerima iz prakse koji prikazuju kako se odnosi među ljudima mijenjaju s vremenom i u skladu s promjenama životnih okolnosti, a posljedično se mijenja i njihovo ponašanje te spremnost na suradnju.

S druge strane, Obiteljski zakon u Republici Hrvatskoj određuje da odmah na početku procesa razvoda braka roditelji moraju proći kroz dva slična postupka – Obvezno savjetovanje prije razvoda braka i, ukoliko ne postignu sporazum, Obiteljsku medijaciju. Obvezno savjetovanje je postupak koji se provodi pri područnim uredima Hrvatskog zavoda za socijalni rad (nekadašnji centri za socijalnu skrb). Sama ova spoznaja u mnogim roditeljima stvara strah i otpor prema postupku obzirom da su svjesni kakva je inače djelatnost te službe. Isto tako je većina roditelja svjesna da se postupak obveznog savjetovanja može gledati kao prva procjena

stručnih osoba pri kojoj socijalne radnice potencijalno mogu odrediti da su u obitelji potrebne daljnje intervencije što mnogi nikako ne žele. Ovo dovodi do toga da je postupak obveznog savjetovanja samo formalnost koju roditelji „odrađuju“. Obiteljsku medijaciju mnogi doživljavaju na sličan način. Zašto? Zbog neznanja. Većina ljudi pa čak i brojnih stručnih osoba znaju malo ili ništa o obiteljskoj medijaciji i prednostima koje ima u radu s ljudima u odnosu na druge istovjetne postupke. Osobe upućene na obiteljsku medijaciju uglavnom je doživljavaju kao još jednu zakonsku obvezu koju moraju ispuniti.

U Hrvatskoj svijest o djelotvornosti obiteljske medijacije, kao metode rada sa sukobljenim članovima obitelji, još uvijek nije dovoljno prisutna u profesionalnoj zajednici i javnosti, osim prilikom razvoda braka. To, među ostalim, može biti povezano s načinom i poviješću njenog uvođenja kao socijalne usluge u zakonodavstvo RH. Naime, usluga obiteljske medijacije u zakonodavni okvir RH uvedena je još 2011. godine, Zakonom o socijalnoj skrbi (2011., čl. 99.; 2012., čl. 86.), kao specifični postupak rješavanja obiteljskih sukoba. Dakle, imala je vrlo široko područje primjene. Tada nije zaživjela u praksi jer nisu bile osigurane temeljne pretpostavke za pružanje te usluge, nije bilo educiranih stručnjaka koji bi je provodili niti osmišljenog psihosocijalnog okvira za provođenje. U tekstu Zakona o socijalnoj skrbi iz 2013. godine pa nadalje, ta se usluga više ne spominje. Istinska praksa u provedbi usluge započela je 2015. godine donošenjem Obiteljskog zakona (2015., čl. 331.-344.; 2019., čl. 331.-344.) i to s intencijom mirnog rješavanja sukoba koji pogađaju obitelj pred razvodom braka, dok se u drugim situacijama obiteljskih sukoba, van pitanja rekonstrukcije obitelji i dogovora o roditeljskoj skrbi prilikom razvoda, ne normira (dakle, ima veoma usko područje primjene) (Pećnik, 2020). Stručne osobe, ukoliko su educirane o medijaciji, bi mogle informirati roditelje o procesu na ispravan način te o svim prednostima koje medijacija ima pred uobičajenim načinima za rješavanje konflikta. Način na koji se trenutno provodi obiteljska medijacija u Hrvatskoj ne dopušta da obiteljski medijatori u punini primijenjuju stečeno znanje jer su sudionici zapravo uglavnom nedobrovoljni odnosno odrađuju medijaciju „da je odrade“.

U idealnom scenariju medijacija bi bila općepoznata kao što je to slučaj sa savjetovanjem, psihoterapijom ili suđenjem. Sudionici bi svjesno birali medijaciju u onom trenutku kad smatraju da imaju kapaciteta za takav postupak i za preuzimanje odgovornosti za svoju budućnost i budućnost svoje djece. Raditi medijaciju isključivo prije procesa razvoda braka na sudu je kontraproduktivno, emocije su preteške, ljudi se čvrsto drže svojih pozicija, povrijeđeni su i ne vide kako bi uopće mogli sjediti zajedno u istoj prostoriji, a kamoli raditi na rješavanju problema, kakvi god oni bili. S druge strane, oni koji krenu u postupak pred sudom pa shvate što se događa i njima i njihovoj djeci u takvim postupcima, kad se nađu pred socijalnim radnicama, odvjetnicima i sucima, možda bi objeručke prihvatili medijaciju i priliku da ponovno preuzmu kontrolu nad svojim životima. No, to je ujedno i trenutak kada bi ih netko trebao uputiti na obiteljsku medijaciju, a to se gotovo nikada ne događa, barem na području Splitsko-dalmatinske županije. Nažalost, u praksi je potencijal obiteljske medijacije i educiranih medijatora gotovo potpuno zanemaren.

U literaturi (Baris i sur., 2001., prema Profaca, 2010.) se mogu pronaći preporuke za provedbu obiteljske medijacije kao učinkovite metode postizanja roditeljskog sporazuma kroz visoko strukturirani, pregovarački proces, a također se predlažu i kvalitetno osmišljeni programi roditeljske koordinacije na što bi roditelje sud obvezao kroz sudski postupak. Program roditeljske koordinacije bi bio sveobuhvatan i podrazumijevao koordinatora koji je educiran provoditi procjenu – roditelja i roditeljstva, djeteta, odnosa; poučavati dobrom roditeljstvu; povezivati članove obitelji međusobno te ih povezivati s drugim sustavima, kao i primijeniti potrebne intervencije – medijaciju, vođenje sukoba, unapređenje komunikacije. Ovakav sustavan pristup ovoj problematici bi zasigurno doprinio smanjenju broja konfliktnih i visokokonfliktnih razvoda braka te bi mnogobrojna djeca, ali i njihovi roditelji ostvarili kvalitetnije roditeljstvo i stabilnije okruženje za nastavak svojih života.

5. LITERATURA

1. Achenbach, T. M. & Rescorla, L. A. (2001). *Manual for the ASEBA SchoolAge Forms & Profiles*. Burlington: University of Vermont, Research Center for Children, Youth, & Families
2. Ajduković, M. i Pečnik, N. (1994) *Nenasilno rješavanje sukoba*. Zagreb: Alinea.
3. Ajduković, M., Patrčević, S. & Ernečić, M. (2017). Izazovi obiteljske medijacije u slučajevima nasilja u partnerskim odnosima, *Ljetopis socijalnog rada*, 23 (3), 381-411.
4. Amato, P., Keith, B. (1991). Parental divorce and well-being: A meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 100, 26-46.
5. Amato, P. R. (2000). Children of divorce in the 1990s: An update of the Amato and Keith (1991) meta-analysis. *Journal of Family Psychology*, 15, 355-370.
6. Američka psihijatrijska udruga. (2014). *Dijagnostički i statistički priručnik za duševne poremećaje*, peto izdanje. Jastrebarsko: Naklada Slap.
7. Baris, M. A., Coates, C. A., Duvall, B. B., Garrity, C. B., Johnson, E. T. & LaCrosse, E. R. (2001.): *Working with high-conflict families of divorce*, Jason Aronson Inc., New Jersey, London
8. Blažeka Kokorić, S. (2007). Rješavanje partnerskih sukoba s obzirom na spol partnera, iskustvo i trajanje partnerskog odnosa. *Ljetopis socijalnog rada*, 14 (1), 5-26.
9. Branica, V. (2019). Obiteljska medijacija u Hrvatskoj. *Materijali s predavanja*.
10. Breber, M. & Sladović Franz, B. (2014). Uvođenje obiteljske medijacije u sustav socijalne skrbi – perspektiva stručnjaka. *Ljetopis Studijskog centra socijalnog rada*, 21 (1), 123-152,
11. Buljan Flander, G., & Đapić, M. R. (2020). *Dijete u središtu (sukoba)*. Sveta Nedelja: Geromar d.o.o.

12. Cleaver, H. (2006). The influence of parenting and other family relationships. In: Aldgate, J., Jones, D., Rose, L. & Jeffery, I. C. (eds.), *The developing world of the child*. London: Jessica Kingsley Publishers, 122-139
13. Čavarović-Gabor, B. (2007). Razvod braka roditelja i simptomi traume kod djece. *Ljetopis socijalnog rada* (1), 69-91.
14. Čudina-Obradović, M. & Obradović, J (2006). Psihologija braka i obitelji. Zagreb: Golden marketing.
15. Feinberg, M. E. (2003). The internal structure and ecological context of coparenting: A framework for research and intervention. *Parenting: Science and Practice*, 3 (3), 95-131.
16. Feinberg, M. E., Kan, M. L. & Hetherington, E. M. (2007). The longitudinal influence of coparenting conflict on parental negativity and adolescent maladjustment. *Journal of Marriage and Family*, 69 (3), 687-702.
17. Gardner, R. A. (1998). Recommendations for dealing with parents who induce a parental alienation syndrome in their children. *Journal of Divorce and Remarriage*, 28 (3/4), 1-21.
18. Grandt, W. (2005). Kako riješiti sukobe i pretvoriti ih u suradnju. Zagreb: Mozaik knjiga.
19. Herman, J. L. (1996). Trauma i oporavak. Zagreb: Druga.
20. Holmes, T. & Rahe, R. (1967). The social readjustments rating scale. *Journal of Psychosomatic Research*, 11 (2), 213-218.
21. Johnston, J. R. (1994.): High-Conflict Divorce. *The Future of Children*, 4 (2), 165-182.
22. Kelly, J. B. & Johnson, M. P. (2008). Differentiation among types of intimate partner violence: Research update and implications for interventions. *Family Court Review*, 46 (3), 476-499.
23. Klarić, B. (2016). Prilagodba djece osnovnoškolske dobi na razvod roditelja. Završni rad. Specijalistički studij obiteljske medijacije. Zagreb: Studijski centar socijalnog rada, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
24. Konvencija o pravima djeteta (2001). Zagreb: Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži, Alinea

25. Kruk, E. (1997). Mediation and conflict resolution in social work and the human services: Issues, debates, and trends. U: Kruk, E. (ur.); *Mediation and conflict resolution in social work and the human services*. Chicago: Nelson-Hall, Inc., 1-17.
26. Lazarus, R. S. & Folkman, S. (1984). Stress, appraisal and coping. Stress, appraisal and coping. *New York: Springer Stress, appraisal and coping*. Publishing Company
27. Majstorović, I. (2016). Obvezno savjetovanje i obiteljska medijacija de lege lata i de lege ferenda. *Godišnjak Akademije pravnih znanosti Hrvatske*, 2017, vol. VIII, 129-150.
28. Marshack, K.J.(2007). High Conflict Divorce, Posjećeno: 16.11.2022. na mrežnoj stranici: <http://kmarshack.com/therapy/divorce/recognize.html>
29. McHale, J. P. & Lindahl, K. M. (2011). Coparenting: A conceptual and clinical examination of family systems. *Washington, DC, US: American Psychological Association*.
30. McIntosh, J. (2003.): Enduring Conflict in Parental Separation: Pathways of Impact on Child Development, *Journal of Family Studies*, 9(1),63-80.
31. Obiteljski zakon, *Narodne novine* 103/15.
32. Pećnik, N. (1994). Sukobi i strategije njihova rješavanja. *Ljetopis socijalnog rada*, 1 (1), 59-65.
33. Pećnik, N. & Klarić, B. (2020). Suroditeljstvo: određenje, obilježja i implikacije za obiteljsku medijaciju. *Ljetopis socijalnog rada* 2020., 27 (2), 317-340.
34. Petz, B. (ur.) (1992) Psihologijski rječnik. Zagreb: Prosvjeta.
35. Pokrajac, A. (1992) Konflikti i faktori njihova rješavanja. *Godišnjak Zavoda za psihologiju*, Rijeka, 115-121.
36. Poredoš, D. i suradnici (2007). Roditeljska skrb: odgovornost pojedinca i društvene zajednice. *Policijska. Sigurnost*, (16. (3-4), 220-234.
37. Preporuka vijeća Europe br. R (98) 1 o obiteljskoj medijaciji/Recommendation No. R (98) 1 of the Committee of Ministers to Member States on Family Mediation. Dostupna na : <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&I>

nstranetImage=1153972&SecMode=1&DocId=450792&Usage=2
(05.09.2017).

38. Profaca, B. (2010). Učinci izraženog roditeljskog sukoba tijekom razvoda braka na dijete. U: Osmak Franjić, D. (ur.), *Zbornik priopćenja s Godišnje konferencije Mreže pravobranitelja za djecu Jugoistočne Europe i stručnih rasprava pravobranitelja za djecu RH*. Zagreb: Pravobranitelj za djecu, 2010.
39. Pruett, M. K. & Donsky, T. (2011). Coparenting after divorce: Paving pathways for parental cooperation, conflict resolution and redefined family roles. In: McHale, J. P. & Lindahl, K. M. (eds.), *Coparenting: A conceptual and clinical examination of family systems*. Washington D.C.: American Psychological Association, 231-250.
40. Pruitt, D., & Rubin, J. (1986). *Social Conflict: Escalation, Stalemate, and Settlement*. New York: Random House.
41. Roberts, M. (2014). *Mediation in Family Disputes. Principles of practice*. Ashgate publishing limited.
42. Roje Đapić, M., & Buljan Flander, G. (2019). Prevencija emocionalnog zlostavljanja djece u visokokonfliktnim razvodima roditelja: Analiza stanja u Hrvatskoj. *Kriminologija i socijalna integracija*, 27 (2), 256 — 274.
43. Sladović Franz, B. (2005). Obilježja obiteljske medijacije. *Ljetopis socijalnog rada*, 12-2, 301-320.
44. Sladović Franz, B. (2019). *Pretpostavke i načela obiteljske medijacije. Materijali s predavanja*.
45. Svilar Blažinić, D., Lukinac, D., & Obradović, J. (2017). Što razlikuje zadovoljne bračne parove od parova koji traže stručnu pomoć? *Ljetopis socijalnog rada*, 24 (3), 509-537.
46. Teubert, D. & Pinquart, M. (2010). The association between coparenting and child adjustment: A meta-analysis. *Parenting: Science and practice*, 10 (4), 286-307,
47. Ustav Republike Hrvatske NN 56/90, 135/97, 8/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 5/14.
48. Wallerstein, J., & Kelly, J. B. (1980). *Surviving the breakup: How children and parents cope with divorce*. New York: Basic Books.

49. Warshak, R.A. (2008). *Otrov razvoda: Zaštita veze između roditelja i djeteta od osvetoljubivog bivšeg partnera*. Zagreb: Algoritam.
50. Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji. NN 70/2017